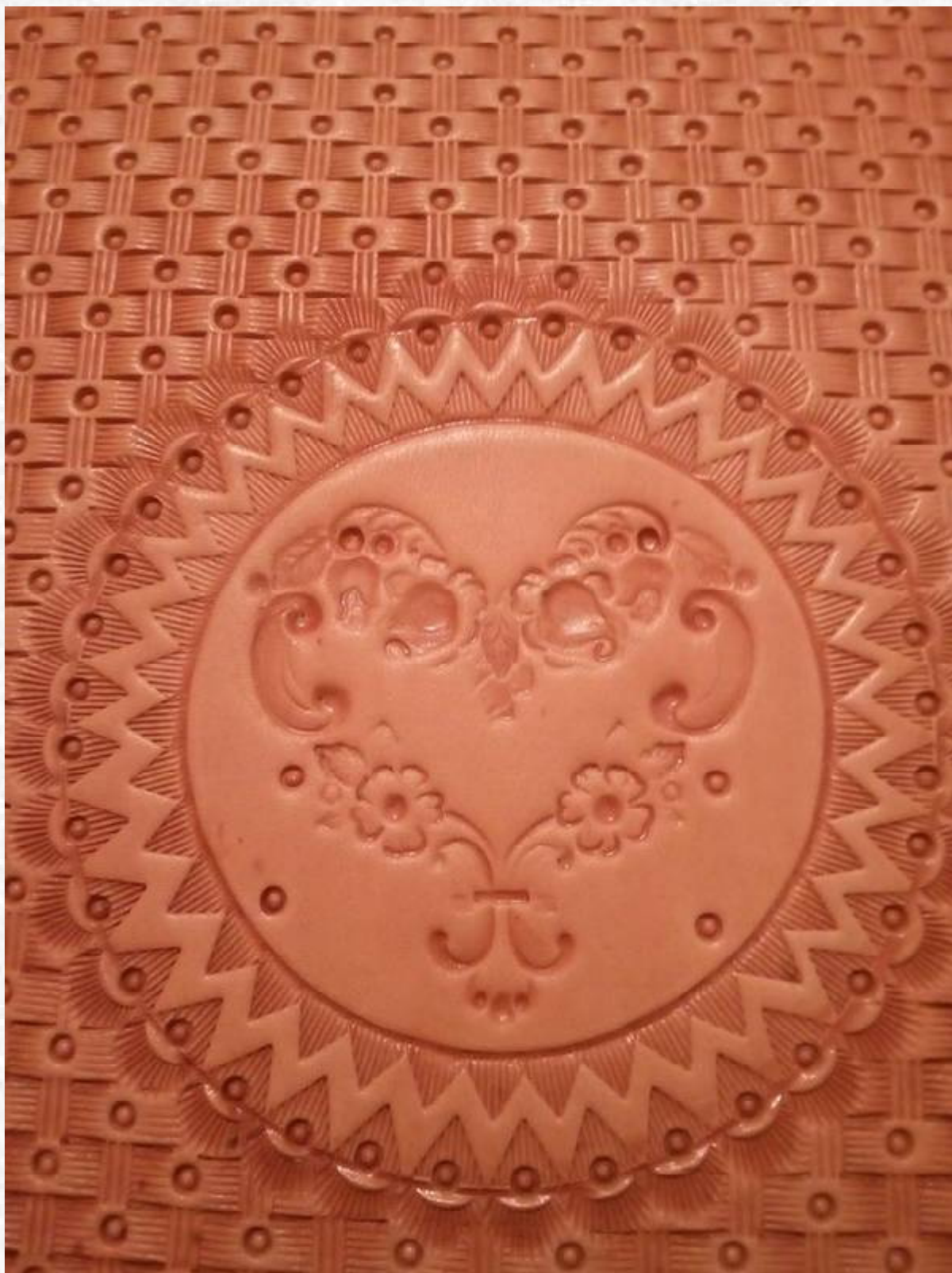

BÖRZSÖNYI HELIKON

Irodalmi, művészeti, természetbarát folyóirat

XV. évfolyam 5. szám, 2020 május

"Áldjon meg az Isten mindenkit, aki az áldatlan magyar ugart tördeli."

Karaffa Gyula: Táskarészlet (poncolt bőr)

KETYKÓ ISTVÁN

Eltékozolt talentumom

Új versek

Mondtad tegnap, hogy rossz gyermeked voltam

„Irgalom, édesanyám, mama, nézd, jaj kész ez a vers is!”

(József Attila)

anyám tudom én jól ha nem is mondod rossz gyermeked voltam
 próbáltam megjavulni nem inni szeretni gyermekeim ölelni hitvesem
 de jaj a szeretet sem mentett meg az árnyaktól
 az ölelés csókok csak sebet ejtettek szívemen
 nem érdemeltem meg talán mindent
 anyám csak tőled kaptam szeretetet
 mégis már harminchat éve „gyűlöllek”
 mert nincs mentség tetedre elhagytál oly könnyedén
 mint a lehulló levelek a kiszáradt fát sajnálom de meg kell tudnod
 már harminchat éve „gyűlöllek”
 mert tudom én jól ha nem is mondod rossz gyermeked voltam
 bocsáss meg mindezért szeress ölelj mint gyermekkoromban
 mert az én „gyűlöletem” is SZERETET szépség köszönet
 lassan múlik a tél ceruzáim hegyezem egyre és csak most döbbenek rá
 újra és újra hiányzol tudod itt e földön a hiányt nem tudom értelmezni
 majd OTT veled együtt abban az ORSZÁGBAN megbeszéljük ezt a versem is
 kérlek hogy addig is szeress anyám szeress mint én szeretlek téged
 sokszor mámorosan ám tisztán józanul
 indulok anyám mert mennem kell hívnak kóbor árnyak tudod félek tőlük
 mert nincs bennük fény irgalom megértés szeretet ám mégis megyek
 nem érdekelnek már a régi szerelmek nők pompa dicsőség hírnév
 tizenegy éve nem írtam verset mert senki sem kíváncsi
 az én bajomra kínomra szenvedésemre
 azért így hetven felé jólesne már egy-két új szonett hexameter
 de tudod anyám a vers is csak egy sóhaj ami elszáll belőlem egyszer
 konokul kíméletlenül durván visszavonhatatlanul olcsón értelmetlenül
 és ENNYI lesz az életem írják majd hogy szép halkszavú költő volt
 és csak te tudod anyám hogy rossz gyermeked voltam
 próbáltam megjavulni nem inni szeretni gyermekeim ölelni hitvesem
 de jaj a szeretet sem mentett meg az árnyaktól
 az ölelés csókok csak sebet ejtettek szívemen

2014.03.01.

Dr. KOCZÓ JÓZSEF

Emlékeink az Esztergomi főegyházmegye egykori Honti főesperességének múltjából XIV.

28. Hont megye vallási viszonyai a 19. század közepén és a főesperesség szervezete, plébániái a 19/20. század fordulóján

Ifjú Palugyay Imre 1855-ben megjelent könyvében, a Békés-Csanád, Csongrád és Honth vármegyék leírásában jól összevethető adatokat közöl megyénk 1780. és 1850. évi vallásfelekezeti megoszlásáról.

I. Ipoly-Sáághi járás: 1 mezőváros, 53 falu, 21 pusztta, összesen 75 lakott hely. Népeisége 24 208 lélek. Ebből római katolikus 20 068, görög nem egyesült 11, ágostai 2 135, helvét 1 527, zsidó 467 fő.

II. Báthi járás: 1 szabad királyi város, 2 mezőváros, 42 falu, 18 pusztta, összesen 63 lakott hely. Népeisége 17 253 lélek. Ebből római katolikus 7 614, ágostai 9 165, helvét 353, zsidó 121 fő.

III. Vámos-Mikolai járás: 3 mezőváros, 29 falu, 1 birtok, 5 pusztta, összesen 38 lakott hely. Népeisége 23 020 lélek. Ebből római katolikus 17 662, ágostai 1 002, helvét 4 182, zsidó 174 fő.

IV. Bozói járás: 2 mezőváros, 39 falu, 16 pusztta, összesen 57 lakott hely. Népeisége 16 416 lélek. Ebből római katolikus 8 620, evangélikus 7 726, helvét 2, zsidó 68 fő.

V. Selmeczi járás: 1 mezőváros, 12 falu, 3 pusztta, összesen 16 lakott hely. Népeisége 7 423 lélek. Ebből római katolikus 5 200, evangélikus 2 189, görög egyesült 34 fő.

VI. Selmezz szabad királyi és bánya-város, népeisége 14 089 lélek. Ebből római katolikus 11 105, ágostai 2 342, helvét 11 fő.

VII. Béla-Bánya szabad királyi és bánya-város, népeisége 1 541 lélek. A lakosság vallás szerinti megoszlásáról nincsenek adatok.

Kudora János viski plébános összeállítása alapján a Honti főesperességhez a századfordulón a következő plébániák tartoznak:

1. Selmezbányai kerület: Bélabánya (anyakönyvek 1774-től), Hegybánya (alapítás 1780-ban), Hodrusbánya (anyakönyvek 1727-től), Magaslak (Viszoka, helyreállítás 1778-ban), Selmezbánya (helyreállítás 1649-ben), Schüttersberg (alapítás 1710-ben), Selmezzsteffultó (alapítás 1748-ban), Szent-Antal (helyreállítás 1699-ben). Az 1842. évi sematizmushoz képest két plébániával (Kolpach/Tópatak és Tepla) csökkent az alesperességhez tartozó parókiák száma. Ugyanakkor az 1917. évi sematizmusban ismét ott találjuk Teplafőt és Tópatakot is!

2. Bozói kerület: Alsóbágyon (alapítás 1810-ben), Berencsfalu (anyakönyvek 1690-től), Bozók (anyakönyvek 1686-tól), Csábrág (a plébániát 1823-ban Csallból helyezték át, anyakönyvek 1686-tól), Felsősipék (helyreállítás 1712-ben), Kormosó (1718), Litva (anyakönyvek 1713-tól), Németi (anyakönyvek 1687-től), Szebelléb (anyakönyvek 1686-tól), Szénavár (anyakönyvek 1693-tól).

3. Báthi kerület: Alsószemeréd (alapítás 1787-ben), Bakabánya (anyakönyvek 1690-től), Báth (anyakönyvek 1656-tól), Deménd (anyakönyvek 1732-től), Egegh (anyakönyvek 1750-től), Felsőzsember (anyakönyvek 1716-tól), Füzesgyarmat (alapítás 1763-ban), Gyerk (anyakönyvek 1808-tól), Hont-Bessenýöd (alapítás 1808-ban), Nádas (anyakönyvek 1693-tól), Nagykereskény (alapítás 1808-ban), Visk (anyakönyvek 1727-től).

4. Kemencei kerület: Börzsöny (anyakönyvek 1689-től), Ipolyszakállós (anyakönyvek 1714-től),

Kemencze (anyakönyvek 1694-től), Kisgyarmat (anyakönyv 1706-tól), Pereszlény (alapítás 1787-ben), Szete (alapítás 1787-ben), Tölgyes (anyakönyvek 1706-tól), Vámosmikola (alapítás 1787-ben).

5. Nagymarosi kerület: Bajta (alapítás 1785-ben), Helemba (alapítás 1793-ban), Kóspallag (alapítás 1777-ben), Kövesd (Kicsindből áthelyezve 1711-ben), Mária-Nosztra (alapítás 1784-ben, anyakönyvek 1712-től), Nagymaros (visszaállítás 1726-ban), Szalka (helyreállítás 1615-ben, anyakönyvek 1696-tól), Szob (anyakönyvek 1717-től).

6. Drégelyi kerület: Alsó-Ipolynyék (anyakönyvek 1727-től), Alsórakoncza (helyreállítás 1787-ben, anyakönyvek 1715-től), Drégelypalánk (anyakönyvek 1710-től), Felsőtur (anyakönyvek 1693-tól), Ipolyfödemes (alapítás 1805-ben, anyakönyvek 1788-tól), Ipolyság (anyakönyvek 1676-tól), Ipolyszécsényke (anyakönyvek 1744-től), Kökeszi (anyakönyvek 1717-től), Magasmajtény (alapítás 1811-ben, anyakönyvek 1787-től), Palást (anyakönyvek 1709-től).

A Nógrádi főesperesség *kékkői alesperességi kerülethez* tartozik: Alsópalojta (anyakönyvek 1689-től), Csáb (helyreállítás 1754-ben), Házasnénye (anyakönyvek 1790-től) és a *vadkerti alesperességi kerülethez* tartozik: Nagycsalomja (helyreállítás 1795-ben, anyakönyvek 1787-től).

A plébános úr kimutatása szerint a Honti főesperességhez a századfordulón 6 kerületben 56 plébánia tartozott: a selmebányai kerület 8 plébániával; a bozói kerület 10 plébániával; a báti kerület 12 plébániával; a kemencei kerület 8 plébániával; a nagymarosi kerület 8 plébániával; a drégelyi kerület 10 plébániával. Hontnak 4 plébániája nem tartozott a Honti főesperességhez, így a vármegye plébániáinak száma kerekén 60.

29. Érsekek, főesperesek

Esztergom főpásztorai a 19. század elejétől

Hercegprímás érsekek: Lotharingiai-Habsburg Károly Ambrus 1808–1809; Rudnay Sándor 1819–1831; Kopácsy József 1838–1847; Hám János 1848–1849; Scitovszky János 1849–1866; Simor János 1867–1891; Vaszary Kolos 1891–1912; Csernoch János 1913–1927.

Honti főesperesek 1777 és 1918 között

Pókateleki Kondé Miklós (1777–1780) rektor, esztergomi kanonok, megyéspüspök; (sz. Újfalu, Pozsony vm., 1730–†Nagyvárad, 1802), Abölceletet és a teológiát 1749–1756 között Nagyszombatban végezte. Somorján káplán, 1757-ben csütörtöki, 1758-ban felbári plébános; 1765-ben szepesi kanonok, 1772-től a bécsi Pázmáneum rektora. 1773-ban esztergomi kanonok, 1777-től *honti*, 1780-ban sasvári *főesperes*, majd a királyi ítélőtábla papja. 1790-ben kattarói választott, 1791-ben kinevezett, 1792-től 1800-ig tényleges belgrád-szendrői felszentelt püspök és a hétszemélyes tábla ülnöke. 1799-ben káptalani helytartó, 1800-tól váradi megyéspüspök. Korszerűsítette a püspöki könyvtárat, utat épített a székesegyház és a város közé. Püspöksége idején tértek vissza Nagyváradra a premontreiek, akik az eltörölt pálos rend kolostorát és templomát kapták meg. Szeminárium építésébe kezdett, de korai halála megakadályozta befejezését.

Ivancsics János SJ (1780–1784) apátkanonok; (sz. Komárom, 1722–†Nagyszombat, 1784). 1740-ben Székesfehérvárt lépett a Jézus Társaságba. A nagyszombati egyetem matematika-fizika tanára, 1761-ben a Pázmáneum lelki igazgatója, 1762-től a bécsi egyetemen a dogmatika tanára. 1770–1773 között tanulmányi felügyelő Nagyszombatban. A rend feloszlása után 1774-ben esztergomi kanonok, siklósi apát, 1775–1777 között a nagyszombati papnevelde igazgatója, 1780-tól haláláig *honti főesperes*. Egyetemi matematika tankönyvét sokáig használták.

Miháldi Splényi Xavér Ferenc SJ (1784–1787) báró, apát, esztergomi kanonok, megyéspüspök; (sz. Ternye, Sáros vm., 1731–†Vác, 1795). 1747-ben Bécsben lépett a Jézus Társaságba, Linzben novícius (szerzetesjelölt). 1750–1753 között Győrött tanult filozófiát. 1754-ben Pozsonyban tanított, majd a bécsi Pázmáneum növendéke. 1758-ban teológiai doktor, Pesten pappá szentelik. A Pázmáneumban prefektus (tanulmányi felügyelő), majd a bécsi Theresianumban tanár. 1768-ban Lőcsén, majd Nagyszombatban a konviktus (diákotthon) kormányzója. A rend eltörlése után 1774-ben sümei apát, 1776-tól esztergomi kanonok, majd honti főesperes. 1787-ben váci megyéspüspök, mely VI. Pius (1775–1799) pápa által 1788-ban megerősítést nyer, és ebben az évben Pozsonyban püspökké szentelik.

Vilt József Ignác (1787–1790) kanonok, érseki helynök, megyéspüspök; (sz. Esztergom, 1738–†Fertőrákos, 1813). A gimnáziumot Esztergomban végezte, 1754-ben a Pázmáneum növendéke lett. 1761-ben pappá szentelik, Pesten káplán. 1762-ben többször volt tüdővérzése, ezért Esztergomban főszentszéki jegyző, majd Haller gróf házában nevelő. 1768-ban Vadkert plébánosa, 1778-tól pozsonyi kanonok, s a nagyszombati konviktus rektora. 1779-ben esztergomi kanonok, 1784-től szentbenedeki prefektus, 1786–1807 között érseki helynök. 1800–1806 között belgrád–szendrői püspök, Nyitrán 1801-ben szentelik püspökké. Visszaszerezte a Pázmáneum vagyonát, a nagyszombati szeminárium épületét és az Emericanumot. 1806-ban nevezi ki a király győri püspökké. 1809-ben a francia megszállás alatt Győrben maradt, s ahol tudott, segített. A Győrzámolyban túszként összeszedett férfiakat személyesen kérte ki Napóleontól.

Görgői és Toporczi Görgey Márton (1790–1802) kanonok, prépost, kinevezett püspök; (sz. Pécsújfalú, Sáros vm., 1740–†Buda, 1807). Nagyszombatban tanult. 1763-ban pappá szentelik, a helynökség irodájában dolgozott. 1765-ben Püski plébánosa, 1775-től pozsonyi, 1777-től esztergomi kanonok és sümei prépost. 1787-ben barsi, 1790-ben *honti főesperes*. 1791-től a királyi tábla tagja, 1802-től szentgyörgymezei prépost és székesegyházi főesperes. 1805-ben felszentelt pateriai püspök, protonotárius, majd érseki helynök. 1807-ben a király pécsi püspökké nevezte ki, de székfoglalása előtt meghalt.

Szalay József, 1803–1810 között *honti főesperes*, 1810-től 1817-ig az esztergom-szentistvánvári prépostság kanonokja.

Stipsics Ferenc (1810–1816) kanonok, apát, rektor; (Székesfehérvár, 1745–†Nagyszombat, 1817). Nagyszombatban a Szent Istvánról nevezett papnevelőben tanult, 1768-ban pappá szentelték. Káptalani sekrestyeigazgató, teológiai doktor; 1773-tól Nagyszombatban a tudományegyetemen a teológia és a görög nyelv tanára. 1777/78-ban a budai tudományegyetem hittudományi karának dékánja, 1777 – 1802 között óbudai plébános, 1802-től pozsonyi kanonok, 1803-ban budai apát. 1804-től 1807-ig a pozsonyi akadémia igazgatója, esztergomi kanonok, 1810-től *honti főesperes*. Ezután Nagyszombatban a szeminárium rektora és a líceum igazgatóhelyettese.

Prikker János (1817–1820), esztergomi kanonok, 1820–1823 között az esztergom-zöldmezei Szent György prépostság és társaskáptalan prépostja.

Kollár István (1820–1823) kanonok, rektor, választott püspök; (sz. Esztergom, 1764–†Esztergom, 1844). A teológiát a pozsonyi generális szemináriumban fejezte be. 1789-ben pappá szentelik. Esztergomban káplán, 1790-ben helynökségi jegyző, majd titkár. 1803-tól óbudai plébános, 1815-ben esztergomi kanonok, 1817-től a nagyszombati általános szeminárium rektora. 1820-ban a káptalannal Esztergomba költözött, Rudnay Sándor primás *oldalkanonokja* lett. 1821-ben tribunici választott püspök, a helytartótanács tagja. 1831-től érseki majd káptalani, 1839-ben ismét érseki helynök. 1840-től nagyprépost. Szily Ferenc (1823–1829), esztergomi kanonok, 1821-től 1837-ig a csöti Szent Euszták premontrei prépostság címét viselte.

Sztankovics Antal (1829–1835), esztergomi kanonok, 1829-től a csanádi Boldogságos Szűzről nevezett

bencés apátság címét viselte, 1835-ben az esztergom-szentistvánvári prépostság kanonokja.

Kisapponyi Bartakovics Béla (1835–1844) kanonok, érseki helynök, megyéspüspök, érsek; (sz. Felsőelefánt, Nyitra vm., 1791–†Eger, 1873). Nyitrán tanult, 1806–1807-ben a pozsonyi Emericumban papnövendék. A bölceletet 1808–1809-ben Nagyszombatban, a teológiát 1810–1813-ban a Pázmáneumban végezte. 1815-ben pappá szentelik, majd káplán Sellyén és Muzslán. 1816-ban nagypréposti iktató, 1820-ban Rudnay hercegprímás udvari papja. 1830-ban kanonok., 1831-ben nagyszombati érseki helynök. 1835-től *honti főesperes*, 1844-ben almisi választott, majd rozsnyói megyéspüspök. 1847-48-ban részt vett az országgyűlésen. 1850-től egri érsek és belső titkos tanácsos, 1853-tól az MTA igazgató tagja. Egerben visszaállította a jogakadémiát és a bölceleti osztályokat, leánynevelő intézetet alapított és azt az Angolkisasszonyok rendjére bízta. Eger városa javára lemondott a kilencedről és a taksákról, a város tulajdonába adta sok száz hold, addig bérletbe kiadott földjét. Plébániákat, templomokat és iskolákat építtetett, nevelőintézetekről gondoskodott. Vagyonát közművelődési, iskolai és egyházmegyei célokra hagyományozta. Múzeumot és a képtárat alapított.

Viber József (1844–1849) esztergomi kanonok, érseki helynök, címzetes apát, prépost, fõlszentelt püspök; (sz. Esztergom, Esztergom vm., 1795 – †Pest, 1866). Esztergomi papnövendékként 1812-ben az Emericum növendéke, 1813-ban Nagyszombatban, 1814-ben a pesti Központi Papnevelő Intézetben tanult, 1818-ban pappá szentelik, Budaörsön káplán. 1819-ben a KPI-ben tanulmányi felügyelő és egyházi helyettes tanár, bölceleti és teológiai doktor. 1825-ben Rudnay bíboros hercegprímás szertartója, 1830-ban titkára, 1831-ben az érseki helynökség irodaigazgatója, 1839-ben a prímás titkára. 1840-től esztergomi kanonok, 1845-ben Nagyszombatban érseki helynök és pécsváradi címzetes apát, 1850-től szentistváni, 1851-ben szentgyörgymezei prépost és székesegyházi főesperes. 1852-től bosoni választott püspök, 1856-ban halyai felszentelt püspök, 1858-tól pozsonyi nagyprépost. 1866-ban részt vett a pesti országgyűlésen, ahol meghalt.

Szemes György (1849–1853), 1827-ben Révkomárom választott plébánosa, esztergomi kanonok 1843-tól, 1844 és 1848 között az esztergomi papnevelő intézet rektora.

Durguth József (1856–1861), prefektus, kanonok, címzetes apát, prépost, érseki helynök, fõlszentelt püspök (sz. Ürmény, Nyitra vm., 1790–†Esztergom, 1872). A gimnáziumot Nyitrán és Pozsonyban, a teológiát a KPI növendékeként Pesten végezte. 1812-ben pappá szentelik. Vágsellyén káplán, 1813-ban teológiai doktor, 1814-ben a Pázmáneum prefektusa. 1820-ban érseki szertartó és levéltáros, 1825-től Vágsellye plébánosa. 1845-ben esztergomi kanonok és a presbyterium igazgatója. 1853-tól kalocsai címzetes apát, 1856-ban *honti főesperes*, szentgyörgymezei prépost és székesegyházi főesperes, majd fõlszentelt sioni címzetes püspök, 1858–1861 között Nagyszombatban érseki helynök. 1861-től szenttamási, 1864-től szentistváni prépost, 1869-ben nagyprépost. Scitovszky János halála (1866) után káptalani helynök volt. 80 000 Ft-ot hagyott jótékony célokra.

Szabó József (1865–1870), teológiai tanár, esztergomi kanonok, rektor, érseki helynök; (sz. Mezőkomárom, Veszprém vm., 1805–†Esztergom, 1884), fõlszentelt püspök. A gimnáziumot Veszprémben, a filozófiát Nagyszombatban végezte. 1826-ban a Pázmáneum növendéke lett, 1830-ban pappá szentelik. Marcaliban, 1831-ben Szölgyénben, 1834-től Udvardon káplán. 1841-ben Nagyszombatban teológiai tanár, 1854-ben érseki irodaigazgató, 1854-től címzetes, 1858-tól valóságos esztergomi kanonok. 1862–1866 között a KPI rektora, 1868-ban nikopoliszi címzetes püspök, majd fõlszentelték. Esztergomi érseki helynök lett. Vagyonának jelentős részét a szegények és intézmények javára fordította.

Majer István (1874–1884), igazgató, pápai prelátus, érseki helynök, választott püspök; (sz. Mocsonok, Nyitra vm., 1813–†Esztergom, 1893). Esztergomban és Nagyszombatban tanult, ahol részt vett a magyar

nyelvgyakorló társaság megalakításában, Pesten jogot hallgatott, 1836-ig nevelő a Sennyei családnál. 1836-ban Vácott pappá szentelik. Muzslán, 1838-tól Esztergomban segédlelkész, 1842–1848 között az esztergomi érseki tanítóképző intézet megszervezője és vezetője. Gyakorlati nevelőként szakkikkeivel, tankönyveivel sokat tett a korszerű tanítóképző mint ekkor új intézmény elterjesztése érdekében. A szabadságharc idején honvédkórházat létesített Esztergomban. 1849–1850 a pesti egyetem bölcséleti karán a neveléstudomány előadója, 1851–1857 között a városi hatóság megbízásából Pest népiskoláinak igazgatója. Ekkor alapította Pesten Magyarország első bölcsődéjét. Az újabb iskolanémetesítő hullám miatt 1857-ben lemondott a pesti népiskolák igazgatói állásáról, Kürtön plébános. 1869-től Esztergom melletti Szent Benedekről nevezett címzetes apát, 1874-ben pápai prelátus és *honti főesperes*. 1884-től érseki helynök, 1885-ben örökös főrendiházi tag, 1889-től nagyprépost, 1891-ben káptalani helynök. A szabadságharc leveretése utáni évtizedekben István bácsi néven írta a falusi felnőttek számára értékes füzeteket, könyveit. A magyar népoktatás és tanítóképzés, az iskolán kívüli népművelés és felnőttoktatás úttörő alakja.

Boltizár József (1884–1889), kanonok, főszenelt püspök, érseki helynök; (sz. Szentjános, Pozsony vm., 1821–†Esztergom, 1905). 1840-től a Pázmáneum növendéke, 1844-ben pappá szentelik. Újlakon káplán, majd Miskolczy Márton püspök szertartója. 1847-ben esztergomi helynöki iktató, 1849-től primási szertartó, 1851-ben levéltáros, 1852-ben titkár. 1856-tól Selmecebánya plébánosa, 1873-ban a város országgyűlési képviselője. 1874-től esztergomi kanonok, 1875-ben milaszai főszenelt püspök. 1884-től *honti*, 1889-től székesegyházi *főesperes*, 1896-ban nagyszombati érseki helynök, 1882-től pápai prelátus.

Rajner Lajos (1889–1903) tanár, levéltáros, kanonok, nagyprépost, főszenelt püspök; (sz. Visk, Hont vm., 1842–†Esztergom, 1920). A gimnáziumot Selmecebányán, a filozófiát Nagyszombatban, a teológia 1–3. évét a Pázmáneumban, 4. évét Esztergomban végezte. 1866-ban pappá szentelik, Vadkerten káplán, Nógrádpatakon adminisztrátor. 1869-től Nagyszombatban gimnáziumi tanár, 1874-ben érseki levéltáros és szertartó, 1880-tól primási titkár, 1882-ben irodaigazgató. 1886-tól esztergomi kanonok, 1889-től *honti főesperes*, 1905-ben érseki helynök, 1906-ban cidyessusai felszenelt püspök, és esztergomi segédpüspök. 1916-tól nagyprépost, pápai trónálló. Az új esztergomi rituálé kérdéseinek megoldására szervezett bizottság elnöke, több régi magyar rituális különlegességet sikerült megtartatnia. 1907-ben létrehozta a Keresztény Szeretet Országos Gyermekvédő Művét az elhagyott s árva gyermekek gondozására.

Pór (1863-ig Bauer) Antal (1903–1911), kanonok, történetíró; (sz. Esztergom, 1834–†Esztergom, 1911). 1849-ben honvéd, Komáromtól Világosig harcolt. Orosz, majd osztrák hadifogság után 1850-ben kispap lett. A pozsonyi Emericumban, 1851-től Nagyszombatban tanult, 1853-ban a Pázmáneum növendéke. 1857-ben pappá szentelik. Bécsben történelmet tanult. 1859-től a nagyszombati érseki gimnázium tanára, 1871-ben Esztergom plébánosa. 1872-től a MTA levelező, 1892-től rendes tagja. 1875–1881 között Esztergom országgyűlési képviselője. 1880-ban pozsonyi, 1893-ban esztergomi kanonok, 1903-tól *honti főesperes*. A Magyar Történelmi Társulat, a Heraldikai és Genealógiai Társulat igazgató-választmányi, a Szent István Társaság tudományos és irodalmi osztályának tagja.

Molnár János (1913–1919), pápai prelátus, esztergomi kanonok, országgyűlési képviselő; (sz. Tát, Esztergom vm., 1850–†1919, Budapest). Középiszkolai és teológiai tanulmányait Esztergomban végezte, 1872-ben pappá szentelték. Ugyanitt káplán, majd 1880-ban Esztergom-Víziváros, 1882-től Komárom plébánosa. 1883-tól Mindenszentekről nevezett egedi apát, 1896-tól pápai prelátus, országgyűlési képviselő, a Néppárt egyik megszervezője. 1900-ban a középiszkolák érseki főbiztosa, ebben az évben lemond komáromi plébániájáról, hogy teljesen a közügyeknek szentelhesse magát. 1903-tól esztergomi

kanonok, 1913-tól *honti főesperes* és szenttamási prépost. Budapesten a Néppárt irodáját vezette, és a katolikus lapok ügyeivel foglalkozott.¹

Felhasznált irodalom:

BEKE Margit: Az Esztergomi (Esztergom–Budapesti) Főegyházmegye papsága 1892–2006. Budapest, 2008.

BOROVSKY Samu [szerk.]: Hont vármegye és Selmeczbánya sz. kir. város. Budapest /1906/. Magyarország vármegyéi és városai – Magyarország monográfiája.

IVÁNCICS János – Jezsuita névtár; <http://jezsuita.hu/nevtar/ivancics-janos/>

Magyar Katolikus Lexikon - <http://lexikon.katolikus.hu>

PALUGYAY Imre, ifj.: Békés-Csanád, Csongrád és Honth vármegyék leírása. Pest, 1855.

Nagybörzsöny Szent István-temploma – BOROVSKY /1906/ 33.

1

Esztergomi fő székesegyházi káptalan – MKL; BEKE 2008 506.

SZÉKÁCS BOGLÁRKA

NAPLÓM (részlet)

2020. január 18.

Vége van az első félévnek. A bizonyítványom ugyan jó lett, de lehetett volna jobb is. A második félévben igyekszem majd jobban tanulni.

Sajnos, a téli szünetnek már vége. Voltam a családdal Székelyföldön a nagyszüleimnél és az ottani unokatestvéreimnél. Jókat játszottunk, szánkóztunk, és voltunk egy klassz termálfürdőben is. A Mamám meg a Tatám sok székely történetet és mesét mondott nekünk. Kértem őket, hogy majd legközelebb is meséljenek.

2020. január 25.

Apu és Anyu mesélte, hogy Kínában egy új koronavírus okoz járványt. COVID-19 a megbetegedés neve. Több várost lezártak. Sok-sok millió ember él ezekben a városokban, és sajnos közülük sokan már kórházakban vannak. Főleg az idős emberekre veszélyes, mert az ő szervezetük általában már gyengébb ellenálló képességű. E-mailben írtam is a nagyszüleimnek, hogy hallgassák az erről szóló híreket, és vigyázzanak magukra. Sőt Anyunak és Apunak is mondtam, hogy ők is vigyázzanak magukra. Állítólag a gyerekekre kevésbé veszélyes.

2020. február 4.

Már két órája a sulikönyvtárban ültünk, és hallgattuk Márti dicsekedve előadott szülinapi meghívását. Hááát...! Őt persze nem zavarta, hogy a hatodik óra csak 45 perc. A tanárunk korábban elment, Márti pedig az "ottalvós", sátorozós születésnap ünnepségéről beszélt, beszélt, és csak beszélt. Mi udvariasan csak hallgattuk, hallgattuk és hallgattuk. Amikor befejezte, minden diák felszabadultan viharzott ki az iskolából, mivel péntek volt. Én, és két legjobb barátnőm, az ikrek, Liza és Dorottyia a cukrászdába mentünk. Evés közben megbeszéltük, hogy mi történt a suliban. Mekkora telken rendezik meg a bulit, ha Márti az egész iskolát meghívta? Jó nagy lehet, álmodozott Liza. Szerintem pedig nem nagy durranás, gondoltam. Hazamentem.

Otthon leültem az ágyamra és nézegettem Márti szülinapi meghívóját. Szombaton lesz, és még nincs is ruhám a bulira. Ha pedig abban megyek, amiben az évnyitó ünnepségen is voltam, akkor mindenki unalmasnak fog tartani. Nőből vagyok? A húgommal és Anyuval elmentünk egy ruhaboltba körülnézni, de nem volt ruha a méretemben. Nagyon nagyot csalódtam, mivel már régebben kinéztem magamnak azt a ruhát és valaki előttem elvitte. Anyu azt mondta, hogy ez nem a világ vége, majd felveszem azt a ruhát, amit az évnyitón is hordtam.

Nem értem, hogy Anyunak miért nem tűnik fel, hogy tavaly is, és az idei ünnepségeken is abban voltam. Amikor végre összeszedtem magam, nem problémáztam tovább, felhívtam Lizát és Dorottyát, kértem, hogy majd segítsenek ruhát vásárolni egy másik boltban. Azt mondták, hogy majd vasárnap menjünk.

2020. február 5.

Reggel a húgom sikítására ébredtem. Már megint mi nem tetszik ennek a kölöknek, sziszegtem a fogaim között. Lementem a nappaliba, megláttam a kanapén ülő Lili hugicámat, és mellette a vállfán trónoló "harcias" legyet. Nem gondoltam volna, hogy az a jószág akkora bajt jelent neki. Igaz, hogy Anyu élete folyamán tízezerszer elmondta neki, hogy a légy ötször jobban fél tőle, mint ő. Anyuék valami üzleti megbeszélésre mentek, ezért ma én vigyázok a húgomra. Szuper! Szívesebben átmentem volna az ikrekhez, vagy elmentem volna sétálni. Nagy levegőt vettem, és elindultam a húgom felé.

- Jó reggelt, Lili! ... Hogy vagy?

Úgy tettem mintha nem tudnám, pedig jól tudom, hogy sikítás után nagyon ideges tud lenni. Szólt is kissé remegő, nyafogó hangon:

- Ilona! Légy szíves tüntesd el ezt a legyet!

Kinyitottam az ablakot, és kihessegettem a legyet. Ő pedig kérdezte:

- Mít reggelizünk?

- Csinálok teát és lekváros kenyeret.

Reggeli után pedig felmentünk a szobáinkba. Végre tudtam írni az ikreknek egy e-mailt. Nagyon jó volt a mai nap. Nem erre számítottam. Lizaék átjöttek, és együtt csináltunk sütit. Amikor Anyuék hazaértek, nagyon megdicsérték.

2020. február 6.

Vasárnap egy egész délelőttünk volt kiválasztani a ruhámat. Dorottya szerencsére nagyon otthon volt a divatban, és ismert egy nagy divatáru boltot, ami nagyon közel volt a utcánkhoz, ezért biciklivel mentünk oda. Az a ruha, amit kerestem, az nem volt, de volt egy másik, ami nagyon megtetszett. "Ne mááár!" - mondta Liza.

Mártiék is itt voltak a boltban ruháért. Mögötte jött a "pártoló csapata", más néven, pár osztálytársunk, akiket Márta rávett, hogy mindig hízelegjenek neki.

Megvettük a ruháinkat, és a buli előtt elmentünk megsétáltatni Liza és Dorottya kutyáját, Málnát és az én kutyámat, Csöpit. Liza az órájára nézett.

- Hatkor kezdődik a buli, nem?

- De, igen! - válaszoltuk.

- Akkor még fél óránk van.

Átmentem Dorottyaékhoz, ahol átöltöztünk az új ünneplő ruháinkba, ellenőriztük a táskáinkat, hogy minden szükséges benne van-e (sátor, étel, ital, stb.). Az ikrek szülei vittek, mivel az én szüleim a húgommal mentek az ő ovis kirándulására. Fél óra múlva megérkeztünk a Ferenc-hegyen lévő telekre. Óriási volt, tele emberekkel.

Azt beszéltek meg, hogy kilencre a telken látott sárkány szobornál találkozunk, addig meg körülnézhetünk. Amint elindultam a sütis pultokhoz, valaki megszólított hátulról. Márta volt az.

- Ó, el is felejtettem, hogy még téged is meghívtalak. Ha lehet, viselkedj úgy, mintha te is jártál volna már ilyen emberek között. Ja, és szólj az ikreknek is!

Elment a kedvem ettől az egész bulitól, hallva ezt a lenéző szöveget. Hazamentünk.

2020. március 16.

Sajnos az utóbbi napokban már Magyarországon is előfordult a koronavírus fertőzés. Néhány idős ember már kórházba is került. Fertőtleníteni kell a kezünket, ajtókilincseket, és a ruházatunkat sűrűbben kell váltani, tisztítani. Lehetőleg legalább 2 méterre kell egymástól tartózkodni mindenhol.

Nagyon féltünk azokat az embereket, orvosokat, ápolókat, mentősöket, gondozókat, akik betegeket, időseket látnak el, és gondoznak, mert ők nagyon ki vannak téve a fertőzésveszélynek. Remélem, meg

tudják védeni őket, a fertőzéstől, betegségtől. Szóltam megint a nagyszüleimnek, hogy nagyon-nagyon vigyázzanak magukra.

2020. április 20.

Szépek voltak a húsvéti napok. A járvány miatt sajnos, csak a szűk családi körben ünnepelhettük meg. Kaptam egy könyvet és csokikat a szüleimtől. Én meg rajzoltam nekik egy-egy húsvéti képeslapot. A rokonaimnak és az ismerőseimnek küldtem levelet, köszöntőt. A járvány miatt még mindig nem járhatunk suliba. Hiányzik a társaság. Főleg Liza és Dorottya.

2020. május 6.

Minden nap kapunk házi feladatokat a tanárainktól elektronikus levelekben és az iskola internetes honlapján. Van, amelyiket könnyen, van, amelyiket nehezebben tudom megoldani. Hiányzik a tanárok oktatása, magyarázása az új tananyagoknál. Ezért nagyon örülök annak, hogy a magyar nyelvtan és a hegedű órákat videó konferencián tartották meg. Jó lenne, ha a jövőben is lennének ilyen órák.

2020. május 31.

Ma Pünkösöd vasárnap van. Elmentünk biciklizni a Normafához. Nagyon jólesett. Délután az interneten néztem tájfilmeket Kelet-Ázsiáról.

2020. június 10.

Még mindig nem mehetünk iskolába, de már egyre kevésbé hiányzik, mert itt van a

VAKÁCIÓ!!!

Változatok kulcstartóra

HAÁSZ IRÉN

Argó

Hej, húzd meg, ereszd meg,
járjon a fűrész,
szép, magas szálfákat vágj szaporán!
Visszatér Iászón
mához egy évre
hajót avatni a díszvacsorán...
Mesteri munkám
legyen e bárka,
dicsérje Argosz kezét a világ!
Pallasz Athéné
maga vág hozzá
Dodóna szent ligetében tölgyfát...!
Hajómnak orrát
ácsolom ebből,
szélvésszé repít majd vad vizeken...
Hej, az a gyapjú...!
Veszélyes út lesz!
Ám hősökkel osztozom a sikeren,
vagy vészek kínján...
De balsors nem érhet,
hatalmas istenek védelmeznek...
Hát vágjad a lécet,
add kalapácsom,
járjon a fűrész, húzd meg, ereszd meg!

Bőr krumplipisztoly részlete

CSÁKY KÁROLY

Egyletek, egyesületek, társulatok, klubok, könyvtárak Ipolyságon II.

A megyeszékhelyként újra fejlődésnek indult város megannyi kulturális, gazdasági, társadalmi és sportegyesületnek volt a központja. Az ezekben végzett munka erjesztő kovászként hatott, pezsdítő erőként sugárzott ki nemcsak a városban, hanem a tágabb környezetében is, sőt volt, amelyiknek tevékenysége országos hírű lett. Lássunk hát közülük néhányat!

Ipolyság Város Szépészeti és Anyagi Jólétét Előmozdító Társulat (Ipolyság M. Város Szépítészeti s Anyagi Jólétét Előmozdító Társulat)

Ma már csak kevesen tudják, hogy Ipolyság tulajdonképpen fejlődése az újabb korban csak az 1800-as évek közepe táján indult meg. Mint helytörténészünk, Gyürky Antal 1882-ben kiadott könyvében olvashatjuk: „*Ipolyság 1844-ben kezdett épülni, a piacot szegélyező házak akkor, a vendéglő sort, a plébánia melletti kulcsárházat és a megyeházat kivéve, mind szalmafedelűek s a jobbágyok tulajdonai voltak, melyek udvarai többnyire sárfallal és fonott vesszőkapukkal voltak ellátva. Ha ehhez hozzáképzéljük azt a ronda épületet, amely a piac közepén (a mai Fő téren – Cs. K. megj.) dísztelenkedett, mely később elhordatván, s melynek helyét most a Mária-szobor díszíti, nem lesz nehéz fogalmat szerezni, mily képe volt akkor Ipolyságnak*“. S amint a továbbiakban írja az egykori szemtanú: a városnak akkor nem volt még járdája sem, „sáros időben felette kellemetlen volt kilépni a házból, kivált országos vásárok után, mert a sok marha felgyúrta a talajt, s a szemét eltakarításáról sem volt gondolkodva. A piac közelében az **uradalmi pajta** falmentén dísztelen ronda tér volt.“

A fenti áldatlan állapotok bántották is egynéhány jobb ízlésű, felvilágosultabb és ország-világot is látott nemesembert, s azon fáradoztak, hogy valamiféle változást kieszközöljenek, megvalósítsanak. Maga Gyürky így konstatálta a később történeteket: „*Hogy ezen hiányok elenyésztek, abban legtöbb érdeme van Pongrácz Lajos mostani alispánnak, aki 1875-ben központi főszolgabíró lévén kivitte, hogy a városban járdák készültek, és kivilágítást is nyert a város. Bizony pedig az nem volt könnyű dolog, mert ehhez pénz kellett, alap pedig sehol sem volt, melyből a költségeket fedezni lehetett volna. Ő azonban, aki a haladás és felvilágosodás előmozdításának s a szép iránti érzék kifejlesztésének mindig tényezője volt, az ő találékony szellemével tudott forrásokat szerezni. Először kieszközölt engedélyt kövezet-vám szedésre, ami által lehetségessé vált a járdákat időnként szaporítani s fenntartani. A kivilágítási költségekre aláírási íveket nyitott, bálákat s műelőadásokat rendezett.*“

Azt is el kell modanunk a fentiek kapcsán, hogy mindeme kezdeményezések bölcsője elsősorban nem a hivatal, a politikai pártcsatározások színtere, hanem egy újabban létrehozott társulat volt. A későbbi ipolysági polgár, Salkovszky Jenő ügyvéd is megörökítette ennek munkáját, s a következőket jegyezte fel vele kapcsolatban: „*Megalakult az Ipolyság Város Szépészeti és Anyagi Jólétét Előmozdító Egyesület, melynek feladata volt a kertek és parkok létesítése, a közvilágítási és a városrendezési kérdések megoldása, az új utcák nyitásának*“ szorgalmazása stb. A városi előljárósággal szorosan együttműködtek Pongrácz Lajos elnökle és Sággy Benő titkársága alatt. Munkájuk közül kiemeli a sétatér létesítését.

Pongrácz Lajos ebbéli tevékenységét és a Társulat munkáját a rokon, Pongrácz Elemér is nagyra

értékelte később. Jeles földink halálakor 1899-ben írta a *Honti Laponban* az alábbiakat: „**1868-ban** alakult meg Ipolyságon **Ipolyság M. Város Szépítészeti s Anyagi Jólétét Előmozdító Társulat**, amelynek Pongrácz Lajos elnöke lett. /.../ A mostani **új város** (későbbi Park utca) helyén, a káptalani telkek mellett volt akkor egy elhanyagolt piszkos rész, abból e társulat Pongráczal az élén **sétatér**et alkotott. **1869. május 23-án** volt az ipolysági sétatér ünnepélyes megnyitása, amikor Pongrácz egy *Prolog-féle* felolvasást tartott. “ A sétatér aztán pezsdítőleg hatott a ságiak társadalmi életére is. Amint olvassuk: „Ezen időkben a sétatér igen felkapott hely volt a közönség részéről. A nyári hónapokban minden vasárnap cigányzene mellett ott adott találkát egymásnak a sági publikum. A társadalmi élet vig, kedélyes, barátságos volt. “

Mint az egyes forrásokban láthatjuk, a társulat megnevezését többféle változatban is használják. Mi a Pongrácz Lajos által leírt megnevezést tettük az első helyre. (Némelyik mai kiadványban ez az alábbi formában szerepel –valószínűleg tévesen, illetve rossz olvasatban – a megnevezés : **Ipolyság Város Szépítését és Anyagi Jólétét Támogató Egyesület.**)

A Társulat létesítésének gondolata megintcsak a Honti Kaszinón belül fogalmazódott meg, melynek akkor épp Pongrácz volt az igazgatója. A Kaszinó 50 éves történetét összefoglaló munkájában így emlékszik erre maga az érintett: „*Három évig viselvén részemről az igazgatói tisztséget, miután nézetem szerint nem volt többé sem helye, sem szüksége annak, hogy a kaszinó-társulat az ismét életbe lépett alkotmányos megye fennállása idejében politikával foglalkozzék, oda irányult törekvésem, hogy az egyesület tagjai ezentúl inkább közigazgatási és városi közcélok létesítését karolják fel. Így létesült mindjárt 1868-ik évben elnökségem alatt és tartotta üléseit e teremben az **Ipolyság Város Szépítészeti és Anyagi Jólétét Előmozdító Társulat**, melynek jegyzője **Sági Benő** volt. A társulat az alábbi szakosztályokra oszlott: I. Kertművelés, II. Szőlő és Borászati, III. Szépítészeti, és IV. Városi Kivilágítási Szakosztály. Működésükről nyomtatott jegyzőkönyvek adattak ki.*

Sajnos, hogy közbejött politikai jellegű félreértések miatt a társulatnak mint ilyennek tevékenysége megszűnt, de hatása, eredménye ma is fennáll, részint az uradalmi cselédek régi krumpli-gödreinek helyén díszlő városi sétatérben, részint a város kivilágításában“.

Gyürky Antal ugyancsak megemlékezett az utóbbiról, ezeket jegyezve fel: „*Az uradalmi pajtakerítés mellett elvonuló ronda teret sétatérre nekem sikerült átalakítanom. Erre az engedélyt a várostól Pongrácz Lajos eszközölte ki, de ehhez szinte költség kívántatott, ezt részint adakozás útján, részint művészi előadások által szerezzük be, a fákat ajándékba nyertem.* “

A már említett trió: **Pongrácz Lajos, Gyürky Antal és Sági Benő** munkájához nyilván sok-sok helybéli lokálpatrióta is csatlakozott még. A szép kezdeményezések jelentősen átalakították az addigi városképet, finomították Ipolyság arculatát, városi rangot is adva a megyeszékhelynek. Ahol megtanulták az adakozást, a jótékonykodást; a bálók és színelőadások, a koncertek és hangversenyek bevételeinek közcélokra való fordítását. Jártak ide társulatok, alakultak műkedvelő körök és további egyletek. Egyszóval szebb és élhetőbb város lett Ipolyságból.

A Szondi-émlék Választmány

Részben a **Szondi-kultusz** Hont megyei ápolása is a többször említett Pongrácz Lajos nevéhez fűződik. A Hont megyei Kaszinó Társulat **1860.** október 2-iki ülésén indítványozta Pongrácz és Majthényi László, hogy Szondi Györgynek, Drégelyvár hős kapitányának, a török ellen vívott harcok kiváló egyéniségének állítsanak méltó emléket a hajdani Hont megyében. Még ebben az évben megalakult a **Szondi-émlék Választmány**, mely javasolta, hogy a Szondi-émlékszobrot közadakozásból állítsák fel. Sajnos 1866-ig mindössze ötszáz forint gyűlt össze a kitűzött célra. A bizottság tagjai a Szondi-émlék ügyében röpiratot bocsátottak ki, melyet az irodalmi bibliográfia **Szózat a Szondi-émlék ügyében** címmel (Esztergom, 1868) Pongrácz műveként tart számon.

1868-ban Pongrácz javaslatára lett tagja **Ipolyi Arnold** tudós főpap, megyénk szülötte is az Ipolyságon létrehozott Szondi-émlék Választmánynak. 1869-ben, amikor a jeles egyházi méltóság részt vett a **Magyar Történelmi Társulat** Hont megyében megrendezett vidéki gyűlésén, az **Ipolyságon tartott**

banketten Pongrácz mondott beszédet tiszteletére. Pongrácz volt aztán a honti Ipolyi-kultusz első számú ápolója is; kezdeményezésére állítottak többek közt a megye szülöttének emléktáblát Ipolykeszin.

Az Emlékválasztmány tiszteletbeli tagjává választották *Arany Jánost, Horváth Mihályt és Simor Jánost*. Simor János esztergomi érsek (aki később az Emlékválasztmány elnöke lett) indítványozta, hogy a drégelyi csata közelében emeljenek emlékkápolnát, s abban helyezték el a hős szobrát. A hercegrímás később az *emlékkápolna* felépítésének összes költségét magára vállalta.

A kápolna építéséhez *1883-ban* fogtak hozzá, 1884 végére pedig már be is fejezték a munkálatokat. A huszonhárom méter magas toronyból, hajórészből és félkörű szentélyből álló épületet – melyben a *Kiss György* készítette *Szondi-szobor* is helyet kapott – *1885-ben* szentelték fel.

Az ünnep tiszteletére a Választmány a Kaszinó Társulattal egyetemben *Gerl Károly* éremművésszel *emlékérmét* veretett, Pongrácz Lajos pedig megjelentette a *Szondi Albumot* (Drégelyi Emléklapok) (Budapest, 1885). Ezt *1886-ban* másodszor is kiadták *Ipolyságon, Neumann Jakab könyvnyomdájában*. A második kiadás szükségességéről így nyilatkozott Pongrácz Lajos, a könyv szerkesztője: *“Minthogy az általam mult évben egyedül csak tisztelt előfizetőim, barátaim és rokonaim számára kiadott Szondi Albumot megjelenése óta többen bírni kívánták, s tetleg meg is rendelték: hazafiúi kötelességemnek tartom abból – különösen a szomszéd Nógrád megyéből csoportosan jelentkezett, Szondi ügybeni törekvésemet méltányló igen tisztelt honfiak iránti hálaaként – új, díszesebb kiadást rendezni...”*

A könyvben beszámolnak a *Szondi-emlék huszonöt éves történetéről*, bemutatják a hajdani drégelyi várat, közlik a vár ostromának leírását, megismertetik az olvasót a Drégelyre vonatkozó hiteles dokumentumokkal. A szerzők közt olyanokkal találkozhatunk, mint *Hőke Lajos, Horvát Jenő, dr. Velics Antal, Kubinyi Ferenc*.

Az album szerkesztője a második kiadásban közzétette Szondi azon levelének szövegét is, melyet a várkapitány 1552. március 13-án írt Drégelyről a Pozsonyban székelő magyar királyi kamarához „fennálló követeléseinek kiegyenlítése iránt”.

A közzétett történelmi tanulmányokon – színvonal tekintetében – jóval alulmarad az album irodalmi anyaga. *Csengeri János, Gáspár Imre* meg a többi előkelőség versei – bármennyire is sugallják a hazafiúi buzgalmat –nem illenek az emlékkönyvbe. Egyedül csak *Tinódi: A jó Zondi Györgyről* című versének eredeti formában való közlése érdemel figyelmet. Kár, hogy a szerkesztő nem tette közzé irodalmi nagyjaink egy-egy Szondiról írt versét. Ezek a versek bizonyára emelhetnék volna az album színvonalát. Egyébként *Gyürki Ödöntől* is közöl a szerkesztő egy írást – *Szondi a magyar költészetben* – melyben a szerző *Tinódi, Kölcsey, Czuczor és Arany* egy-egy versét elemzi, méltatja.

A témát érintve leszögezhetjük: az album a maga formájában is szépen példázta a Szondi Emlékválasztmány, valamint Pongrácz Lajos hajdani nemes cselekedetét, Szondi iránt érzett tiszteletét. (Itt jegyezzük meg, hogy az Albumot a Pongrácz Lajos Társaság nemrégiben hasonló formában újra kiadta.)

A kiállításoktól a Honti Múzeumig — A Hontvármegyei Múzeum Társulatról

Többször hangsúlyoztuk, hogy a XIX. század első évtizedeitől működő *Honti Kaszinó* Ipolyság és a környék kulturális életének központja, művelődésének irányítója, a szellemi áramlatok katalizátora volt. Itt fogalmazódott meg *Pongrácz Elemér* ötlete alapján már *1896-ban* annak a kiállításnak a gondolata is, amelynek realizálása magát a társulati eszmét, valamint a múzeum gondolatát is útjára indította. A *kaszinó*, a *kiállítás*, a *társulat*, illetve a *múzeum* kezdettől fogva együtt, egymást erősítő kapocsként volt jelen.

A tervezett **1898-as Hontmegyei Történelmi Kiállítás** tárgyában rövidesen értekezletet tartottak, s „*az indítványozó Pongrácz Elemért megbízták, hogy pesti szaktudósokkal a rendkívül érdekes eszme megvalósítását megbeszélje, s az eredményről jelentést tegyen*”.

A **milleniumi kiállítás** szervezése körüli munka egyre konkrétabb cselekedetekben nyilvánult meg: *“Megyénket érdeklő adatokat gyűjtöttek. Levéltárak-, könyvtárak-, képcsarnokok- és múzeumokban kutatások eszközöltettek.”* Már **1897-ben** egy jól sikerült **kézimunka-kiállítást** szerveztek: a megyeháza kistermében a Bozók környéki népművészet, a **hímzőipar és a csipkeverés** 107 példányát mutatták be. Az iménti sikeres tárlat után a tervezett kiállítás szervezése még inkább felgyorsult. Hazaérkezett Pestről Pongrácz Elemér, hogy tárggyűjtés végett az egész megyét beutazza. Az első tárgykölcsönzők közt ott találjuk **báró Majthényi Lászlót, Pongrácz Vincét, Pongrácz Lajost, Gracza Györgyöt, Dessewffy Arisztidot és a márianosztrai plébániát.** Horváth Béla főispán elnöklete alatt a kiállítás bizottságába beválasztották **Draskóczy Jenőt, Králik Adolfot, Kubányi Károlyt, Luka Pált, Matunák Mihályt, Wilczek Frigyeszt és Majláth Istvánt.** De csatlakozott a **Hontvármegyei Történelmi Kiállítás**hoz Selmecebánya városa vagy **Nagy Iván,** a kiváló történettudós is. És sorra küldték az anyagokat a vidék további települései, illetve a vármegye neves családai is. Az eseményről a Vasárnapi Ujság így számolt be: *“A sikerült kiállítás nagyon magára vonja a szomszéd megyék figyelmét is, maga Hontmegye pedig annyival inkább büszke rá, mert alapos a remény, hogy a kiállítás az állandó »Hontmegyei Múzeum«-nak fog létet adni.”* A kiállításnak Pongrácz Elemér szerkesztésében megjelent a **nyomatott katalógusa** is (Neumann Jakab Könyvnyomdája, 1898), amely termék szerint mutatja be a mintegy ezer darab tárgyat. A kiállításon nagyon sok olajfestmény, kő- és acélnyomat, fénykép és rézmetszet szerepelt. Az olajfestmények legtöbbje portré, valamint városképek és a honti várakról készült alkotások. Két jelentősebb művészt találunk a szerzők közt: **Barabás Miklóst** és **Vastagh Györgyöt.** A címerek közt valamennyi Hont megyei nemesi családé jelen volt. Külön említést érdemelnek az **oklevelek,** melyek közt több Árpád-kori is előfordult.

A kiállítást követő összejevetelen vetődött fel először hivatalosan a **múzeumalapítás** gondolata. A korabeli Honti Lapok egyik számában írták a következőket: *„Az a nagy jelentőségű siker, melyet történelmi kiállításunk elért és mely az ország figyelmét megyénkire irányította egy állandó megyei múzeum monumentális eszméjét érlelte meg Pongrácz Elemérben”.* A jelenlévők elfogadták Pongrácz indítványát, s kimondták, hogy a múzeum megalakítását szükségesnek tartják. A dolgok hivatalos elintézésére kinevezték a bizottság tagjait: **Czibulya Lászlót, Sántha Bélát, Hederváry Lajost, Wilczek Frigyeszt és Pongrácz Elemért.**

A Hontvármegyei Múzeum Társulat rövid tevékenysége

A Hontvármegyei Múzeum Társulat mindössze egy évtizedig működött, tevékenysége mégis igen jelentős. Hisz tagjai már a hivatalos megalakulás előtt az alapvető célkitűzés érdekében tevékenykedtek. Múltfeltáró és hagyományápoló munkájuk eredménye a tárgyalt kiállítások megvalósítása. Munkálkodásuknak köszönhető a Honti Múzeum megalakulása, a néhány nyomtatott kiadvány stb. A társulat célját Pongrácz Elemér világosan felvázolta már a történelmi kiállítás zárónapján tartott beszédében. Tekintsük hát át az egyesület rövid történetét!

„Egy mindenekelőtt örvendetes eseménnyel záródott le ránk nézve az ó esztendő: megszületett a Hontmegyei Múzeumtársulat” – olvassuk az alakuló ülésről szóló tudósítást. Az **1898. december 29-i közgyűlésen** elfogadták a 49 §-ból álló alapszabályzatot (Ezek 1899-ben Ipolyságon Neumann Jakab Könyvnyomdájában nyomtatott formában is megjelentek **A Hontvármegyei Múzeum-Társulat Alapszabályai** címmel.). A társulatról a következőket olvassuk a beszámolóban: „Világért sem szabad ezt az intézményt egyéb oly léha természetű társadalmi egyesületekhez hasonlítani, melyeknek voltaképpen célja csak ürügy egyes uri emberek szereplésére. A műveltséggel telített intuitív elme magaslatáról kell megítélni, hogy ez a múzeum egy nagyon fontos, egy nagyon ideális kultúrkérdés.” **1899 októberében** az alábbiakat közölték Honti Lapok: „mindazok öröme, akik ideális célokért és eszmékért hevülni tudnak (...), végleg megalakult a **hontvármegyei múzeumegyesület**”.

A fentiekből kitűnik, hogy a társulat és a múzeum fogalma gyakran keveredik és összemosódik. Nem csoda, hisz a cél tulajdonképpen egy volt: a múzeum létrehozása. Egyelőre azonban a társulat irányításával folyik a munka, megindul a gyűjtés a leendő múzeum számára. Jelentkeznek az első adományozók: **Berkó István, Halász Ferenc, Hopfinger József, Kudora János és Winkler József**. A társulat december 27-iki közgyűlése úgy döntött, hogy a múzeumegyesületet a **Múzeumok és Könyvtárak Országos Felügyelőisége** alá helyezi, „*annak védszárnya alatt kíván működni és annak erkölcsi és anyagi támogatását kikérni*”. Az 1900-as évtől egyre gyakoribbak a társulati ülések. Hogy a társaság a szakirodalmat is ismerje, előfizetnek az olyan lapokra, mint az **Akadémiai Értesítő**, az **Archeológiai Közlemények** és az **Archeológiai Értesítő**, a **Magyar Iparművészet**, az **Ethnographia**, a **Magyar Könyvészet** stb. Az 1900. év végére a társulat törzsvagyona 6300 korona.

A **Honti Múzeum** iránt nemcsak a megyében, de az egész országban is nagy érdeklődés mutatkozott. Hosszú küzdelem és a **múzeumtársulat kitarató munkájának eredményeként 1902. június 6-án megnyílt Ipolyságon a megyeháza három termében a Honti Múzeum**. A Honti Múzeumtársulat még 1901-ben bízta meg **Matunák Mihályt a drégelyi ásatások vezetésével**. A kutatók nagyon sok magyar és török régiséget találtak. **Drégely és Palánk katonai szerepe a török alatt 1552–1593** címmel megjelent a lelkes történész tanulmányfüzete is a Hontmegyei Múzeum Társulat első kiadványaként (Korpona, Joerges A. özv. és fia Gyorssajtója, 1901). A társulat második kiadványaként jelent meg **Matunák Drégely, Szondy, Palánk című könyve** (Neumann Jakab Könyvnyomdája, Ipolyság, 1902). Ebben több olyan adatot helyreigazít, melyet a korábban megjelent Szondi Albumban tévesen közöltek. A társulat harmadik kiadványa **A Honti Múzeum képes katalógusa** volt, melyet **Pongrácz Elemér** állított össze (Neumann-Nyomda Ipolyság, 1902). Eszerint a múzeumban 1902-ben mintegy 80 darab olajfestményt, portrét és tájképet talált a látogató. Közülük mintegy 15 **Kubányi Lajos** alkotása. Akadt a gyűjteményben egy-egy kép **Márfy Ödön** neves festőművésztől s a már említett **Vastagh Györgytől** is. A gyűjtemény értékes része a XV. századi gótikus táblaképek, melyek a páldi és a korponai templomból kerültek ide. A képzőművészeti alkotások közül figyelmet érdemelhetek a szobrok is. **Kiss Györgytől**, akinek alkotásai a pesti Operát és az Országházat díszítik, két művet jegyzett a katalógus: az egyik Ipolyi Arnold mellszobra, a másik Szondi György szobrának kicsinyített mása. Ez ma is megvan a felújított múzeumban. Az **éremlistán** Árpád-, Anjou-, Hunyadi- és Jagelló-kori érmék szerepeltek, de jegyzett a katalógus több görög, török és római érmét is.

A **porcelán-, üveg- és kerámiagyűjtemény** tárgyai közt voltak körmöci, halicsi, csehországi és bécsi termékek is. A **fegyvergyűjtemény** török kori harci eszközökből,

különböző kardokból, puskákból, pisztolyokból állt. A *családi és a városi címerek* száma meghaladta a nyolcvanat. Volt a múzeumnak *kő- és bronzkorszakbeli gyűjteménye* is: agyagedények, csonteszközök, urnák, kardok, ruhacsatok stb. A gyűjteményben mintegy hatvan *okirat, régi kézirat és eredeti dokumentum* szerepelt. Köztük volt a sági konvent 1501-es eredeti keltezésű levele. De voltak az iratok közt XVI. századi ítélőlevelek és címeres nemesi levelek, kinevezések, jogi oklevelek, 1848-as haditudósítások stb. *Irodalomtörténeti* szempontból értékes dokumentumanyagot tartalmazhattak azok az eredeti levelek, melyek szerzői közt ott találjuk *Eötvös Józsefet, Arany Jánost, Kazinczy Gábort, Csiky Gergelyt* stb.

1902. június 6. volt tehát a múzeumtársulat néhány éves tevékenységének a csúcsa. Ettől kezdve mintha kezdődne a hullámvölgy, amely aztán a megszűnésig tart. Igaz, még volt néhány rendezvénye és kezdeményezése a társulatnak. 1902 júliusában megkoszorúzták *Pongrácz Lajosnak, a Szondi-kultusz ápolójának sírját*; 1903-ban fogadták *Wosinszky Mór* (1854–1907) régészt, az MTA tagját, aki a “múzeum megtekintése céljából” érkezett Ipolyságra. Egy 1903-as híradás már egyszerre panaszos és reménykeltő: „*A Honti Múzeum, a mely a közönség pártolását – sajnos – nem igen tapasztalja, csodálatosképpen mégis gyarapszik és nagyobbodik. Legutóbb a megye még egy szobát bocsátott a múzeum rendelkezésére, a melybe Pongrácz Elemér múzeumi igazgató a könyvtár egy részét és egyéb tárgyakat helyezett el.*” Az 1904-ben tartott ülésen bejelentik, hogy a város által a múzeumépítésre szánt telket dr. Dobisz Antal ügyvéd “megvenni szándékozik”. Ugyanakkor Totovits Kálmán a múzeum felépítésére újabb 2000 koronát ajánl fel. A siker és sikertelenség, a remény és kudarc váltja egymást a század elején. Nem tudni miért, de nem kapja meg a társulat Zubovics Fedortól a bejelentett 32 000 korona tőkét, s nagyértékű műkincseit sem adja át a múzeumnak.

1904. április végén így írnak a megyei lapban: „... *ujjainkon össze tudjuk adni azokat az ipolyságiakat, a kik már voltak a múzeumban. Csak azt sikerül behívni, ki messze földről jön s helyi nevezetességeket akar látni. A helyi ember úgy gondolkozik, hogy az idevaló múzeumot nem érdekes megnézni, bolhaszínházat igen.*” Hosszú hallgatás után **1909. december 1-jére közgyűlést** hív össze Lits Gyula elnök, melyen „*részint Pongrácz Elemér lemondása miatt, részint s főleg a tagok hiányában, tehát kellő pártolás hiányában a társulás kénytelen feloszlani...*” A Hontvármegyei Múzeum Társulat **1911-ben** adta át hivatalosan a vagyonát a törvényhatóságnak. A múzeum vezetésével Szokoly Alajos levéltárost bízták meg. Sajnos, később ő is távozott az Ipolyon túlra, s a múzeum is egyre kevesebbet hallgatott magáról, tevékenysége sorvadt.

A hajdani Szondi emlékkápolna. Csáky Károly repr.

A Híd utca Neumann Jakab képeslapján. Csáky K. repr.

A megyeháza 1908-ban a Polgár Nyomdában készült képeslapon (Csáky K. repr.)

Ipolyság főtere a két világháború között. Csáky K. repr.

Ipolyság. Városliget. Ev. templom. 1918. Neumann Nyomda. Csáky K.

repr.

Az Újtelek 1905-ben Polgár Ignác képeslapján. Csáky K. repr.

Pongrácz Lajos Csáky Károly reprodukcióján

Szondi György drégelyi szobra eredetileg a kápolnában állt (Másolata a

Honti Múzeumban látható) Csáky Károly repr.

Szondi Album

DRÉGELI EMLÉKLAPOK.

A SZONDI EMLÉKKÁPOLNA FELAVATÁSA ALKALMÁBÓL

MDCCLXXXV.

SZERKESZTVE ÉS KIADVA

PONGRÁCZ LAJOS

ÁLTAL.

UJ BŐVITETT KIADÁS.

*Hol van a bérce s a vár felötte,
Szondi melynek aduoznút vétele
Tököselen hinnen élők? . . .*

*Itt van a bérce s onbudók felötte
Mely a hód eltemette.
Köfeszey.*

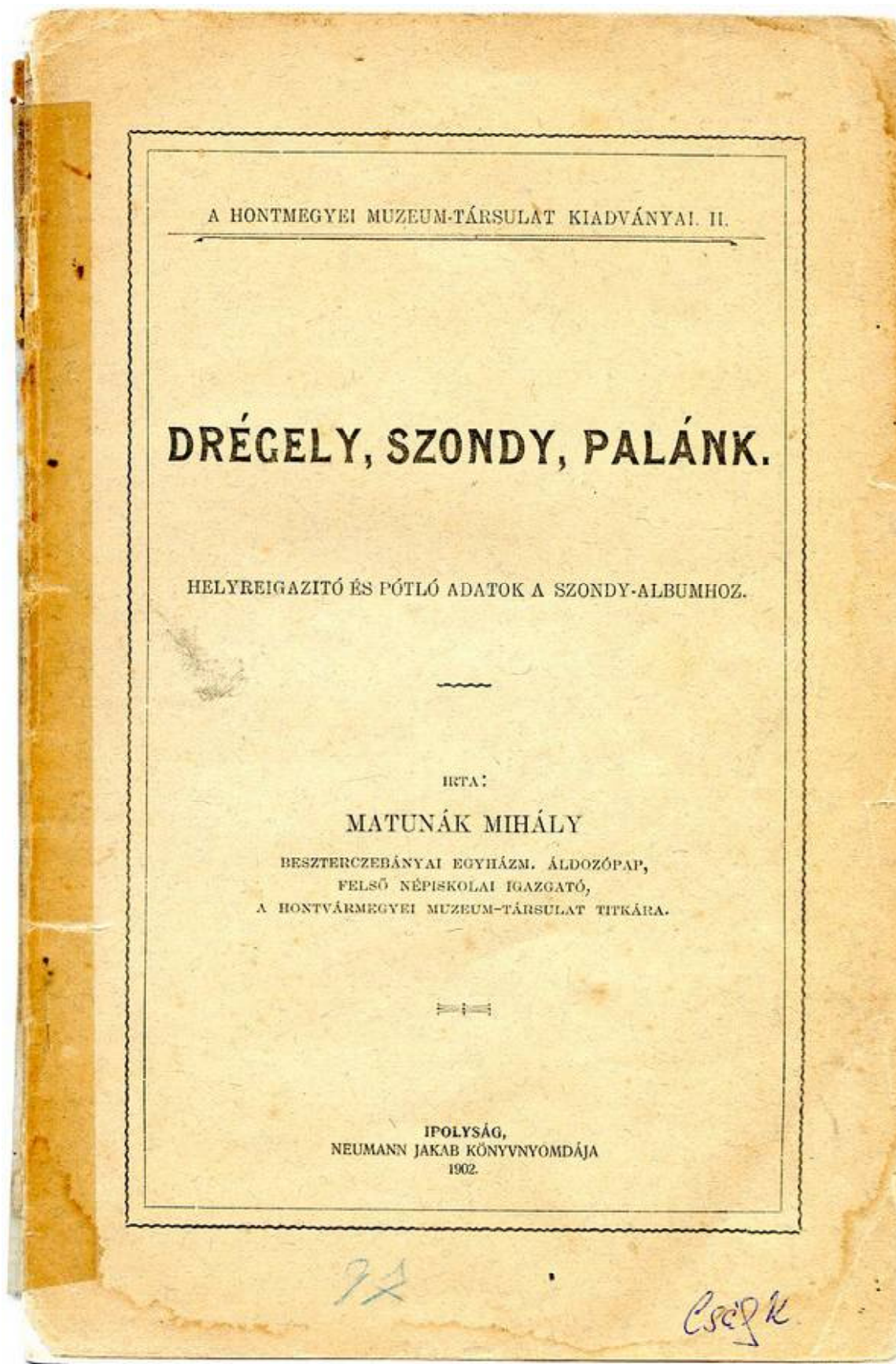
IPOLYSÁG,

NYOMATOTT NEUMANN JAKAN KÖNYVTOMDÁJÁBAN.

1888.

A Pongrácz szerkesztette Szondi Album. Csáky Károly. repr.

A Hontmegyei Múzeumtársulat II. kiadványa Szondiról és Drégelyről is

szól. Csáky Károly repr.

CSÁKY KÁROLY

Körforgás

Pirosra váltott ismét
a nap,
s bebújt
paplana alá
az estnek.
A korai szürkületben még
látjuk,
amint
átöleli
a tájat az ég, majd
kiteríti
csillagos
hálóingét
a szerelmesek álmai fölé.
Minket
már
szétválasztott
eme nagy körforgása a kozmosznak,
de újra
összeálmodjuk
egymást
s ami
szétesett,
hogy jelen lehessünk itt is, ott is.

2018. október 6.

Táska szélefüzés közben

VÉGH JÓZSEF mkl

Romhányi honvédek

Részlet Végh Józsefnek, a „48 emlékezete Nyugat-Nógrádban” című, készülő könyvéből

A romhányi születésű Bereczki Máté pomológusról, a márciusi ifjak egyikéről az előző lapszámunkban írtunk. Az alábbiakban a többi honvédéről és honvédtisztról szól az összeállításunk.

1848 júniusában a hadügyminiszter rendelete, mely a megyei nemzetőrséget a déli határvidék védelmére táborba szólítja, erélyesebb és gyorsabb intézkedésekre sarkallta Nógrád megye választmányát is. A július közepén meginduló mozgósítás első tapasztalatai azonban nagyon gyászosak voltak. A megye községeinek többsége július közepén még nem értette meg, hogy miért kellene fegyvert fogniok. Az első komolyabb fellépésre Romhányban került sor. Itt, mint arra a miniszterelnökhöz küldött alispáni jelentés rámutat, a bíró által felizgatott tömeg Virter József, romhányi hites jegyzőt és iskolamestert nemcsak a községből való elűzéssel, hanem agyonütéssel fenyegette. A megyei vizsgálat során kiderült, hogy a romhányiak a nemzeti őrsereg felállításáról szóló hirdetményt nagy ellenszenvvel hallgatták, s amikor a jegyző felszólította őket, hogy írassák be magukat, senki sem akarta magát beírtni, hanem „nagy zendülés között” azt mondták a jegyzőnek, hogy: „írja ő be magát és az urakat, akiknek van miből, de önekik nincsen semmijük mért lennének ők őrtálló sereg katonák.”

Az előzményekhez tartozik, hogy Szentiványi Ferencz esküdött „szoros kötelességül hagyván”, hogy a nemzetőri összeírással kapcsolatos hirdetményt a jegyző a következő vasárnapon a helység házában, az egész falu népe előtt olvassa fel és magyarázza meg.

„A romhányi lázadás mögött a pesti radikális ifjúság felvilágosító tevékenységének nyoma is felfedezhető. A romhányiakkal, mint azt a megyei választmány által lefoglalt bűnvádi anyagból tudjuk, szoros kapcsolatban áll egy Pesten tanuló jogász, Bagyinszki Máté, romhányi kőfaragómester fia, a Radikal Kör tagja. Romhányi Máténak 1847 decemberétől 1848 júniusáig három „A jó Romhányiaknak” címzett levelét ismerjük. Mint a címzés is mutatja, a nagy francia forradalom jakobinusainak példáját követve küldte Bagyinszki Máté a Pesti Radikális Ifjúság nézeteit terjesztő, nem egyszer kommunisztikus elveket is képviselő forradalmi leveleit. A romhányiaknak e levelek egy teljesen megváltozott világot ígértek, melyben nem lesz úr és paraszt, nincs elnyomás, az igazság, a műveltség uralkodik. A romhányiak tudatosságának formálásában nagy szerepet játszhattak Bagyinszki levelei. Bár utolsó levelében már arról szólt, hogy „a Kánaán megvalósult” és mindenkinek kötelessége a hazáért, a forradalomért, önmaguk jövőjéért fegyvert is fogni, a romhányiak jobban hittek az őket körülvevő valóságnak, és megtagadták a nemzeti őrsereg soraiba való beiktatásukat. Romhány példáját Alsópetény, Keszeg, Nézsa, Pencz is követte. A megyei választmány szélesebb körű lázadástól tartott és katonai erők kirendelését kérte Romhányba. A katonaság beszállásolásától való félelem megfékezte a romhányiakat, és a környező falvak nyílt ellenszegülését, inkább vállalták a büntetést, mint a katonai megszállást, a „lázítók” önként jelentkeztek és vállalták az egész falu nevében a törvény elé állítást.”¹

¹ Szabó Béla: Jobbágyfelszabadítás és honvédelem összefüggései Nógrád megyében, 1848-49-ben, Nógrád Megyei Múzeumok évkönyve, 1974.

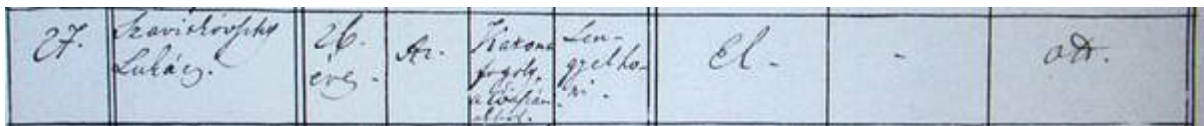
A romhányi volt honvédeket Balázs Mátyás bíró írta össze 1850. április 20-án.

Táblás jegyzéke azon honvédeknek, kik Komárom várából, és Világosrul Romhány helységünkbe haza jöttek:

Név	Honnan jött haza	Észrevételek
1. Gyöngyösi Gábor	Komárom várából	a rendes katonaság közé besoroztatott
2. Balázs Elek	Komárom várából	a rendes katonaság közé besoroztatott
3. Termán József	Komárom várából	a rendes katonaság közé besoroztatott
4. Slezák András	Komárom várából	a rendes katonaság közé besoroztatott
5. Balcsik Füle	Világosrul	a rendes katonaság közé besoroztatott
6. Karicszka Vendel	Világosrul	a rendes katonaság közé besoroztatott
7. Kovács János	Világosrul	a rendes katonaság közé besoroztatott
8. Petényi János	Komárom várából	a rendes katonaság közé besoroztatott
9. Grolyó György	Komárom várából	a rendes katonaság közé besoroztatott
10. Balázs Péter	Komárom várából	a hadi kormánytól rendes levele mellett haza bocsájtattott
11. Bandúr Tóbiás	Világosrul	a hadi kormánytól rendes levele mellett haza bocsájtattott
12. Grolyó Pál	Komárom várából	a hadi kormánytól rendes levele mellett haza bocsájtattott
13. Sissa János	Világosrul	a hadi kormánytól rendes levele mellett haza bocsájtattott
14. Marcsok János	Komárom várából	kiváltotta magát, haza bocsájtattott
15. Kiss János	Komárom várából	kiváltotta magát, haza bocsájtattott
16. Imre Pál	Komárom várából	kiváltotta magát, haza bocsájtattott
17. Galtsik Pál	Világosrul	kiváltotta magát, haza bocsájtattott
18. Bitskei Mihály	Világosrul	kiváltotta magát, haza bocsájtattott
19. Makray János	Komárom várából	kiváltotta magát, haza bocsájtattott

1890-ből származó Honvéd névkönyvben a Nógrád Megyei honvéd egyletnek alábbi romhányi tagjait találjuk:

Prónay István ezredes, földbirtokos, Romhány
 Santhó Ágoston őrmester, esperes, plébános, Romhány
 Balás Péter közhonvéd, földműves, Romhány
 Balás Joachim közhonvéd, földműves, Romhány

Egy bejegyzés a romhányi római katolikus egyház halotti anyakönyvéből.

Egy különleges temetésre került sor 1849 Bőjtelő hava² 27-én. Az elhunyt – Szavitskóczy Lukács - lengyel származású volt, s „katonafogoly a császáriakból”.

² Február

Romhányi képeslap az 1900-as évek elejének március 15-i ünnepségéről

Romhányban, a művelődési házat nevezték el Bereczki Mátéról. Az intézmény falán 2020. március 15-én egy domborművet szerettek volna felavatni a névadó emlékezetére. A koronavírus járvány azonban lehetetlenné tette az ünnepség megtartását.

Makray György

Makray György Nagyromhányban (Romhány), született 1804-ben., Római katolikus vallású volt. Előbb vadász, majd 1828-tól közvitéz a 3. huszárezredben. Az 1840-es években szekeres őrmesterként szerelt le. 1843-tól nős. 1848 őszén beáll a honvéd szekereskarhoz. 1849. január (48. december 16)-tól hadnagy, egy tüzér üteg fogatparancsnoka. Egy június 26-i kimutatás szerint a bántói (V.) hadtestnél szolgált. Augusztusban halt meg kolerában. (Más forrás szerint hősi halált halt a temesvári csatában.)

Okolicsányi Okolicsányi Pál

Okolicsányi Okolicsányi Pál romhányi származású volt, s a forradalom kitöréséig gyakornok a Ferencsatorna Építési Igazgatóságánál Zomborban. A szerb felkelés kitörése után, 1848 júliusában belépett a lengyel Mieczyslaw Woroniecki szervezete önkéntes vadász csapatba, mellyel részt vett a bácskai harcokban. Novemberben a csapat Pesten beolvadt a 38. honvédszászlóaljba, melynél Okolicsányi őrmester lett. A zászlóalj a Temesközbe került, ahol a szabadságharc végéig az Arad- és Temesvár körüli harcokban vett részt. A csaták során 1849. márc. 24-én hadnaggyá, jún. 15-én főhadnaggyá léptették elő. Életének későbbi alakulásáról csak annyit tudunk, hogy 1867-ben Nógrád megye alügyészévé választották.

Prónay György, Péter és Géza

Prónay Ferencz fiatal korában 1818-ban már mint alszolgabíró megyei szolgálatra hivatalos pályáról elvonulva, mint táblabíró élt előbb Csalárban, utóbb Romhányban, hol 1855-ben halt meg. Nejétől baloghi Baloghy Emiliától, (ki 1855. aug. 12. kora 55. évében halt meg) öt gyermeke maradt. A leányok: Albertina, Révay Gusztáv neje és Emma. A fiúk valamennyien részt vettek a szabadságharcban.

Prónay György 1822-ben született Csaláron. Okleveles ügyvéd. 1848-ig megyei alszolgabíró, 1848 szeptember 3-tól a megyei önkéntes zászlóaljban hadnagyként vett részt a Jellasics elleni harcokban. Később főhadnagy volt csapatánál a feldunai hadtestben. 1849 tavaszán, az alakulat honvédszászlóaljja alakulásakor hazatért és ismét szolgabíró lett. Az 1850-es években romhányi birtokán gazdálkodott. A megyei életben az ellenzéki párt buzgó híve, és 1861-ben Nógrád megye választott főbiztosa volt. 1867-ben a Kékkői járás főszolgabírójának választották meg. Balassagyarmaton hunyt el 1873 február 2-án.

Prónay Péter 1848-49-ben mindvégig honvéd, 1861-ben választott szolgabíró.

Prónay Géza (Gejza) 1827-ben született Csaláron. Evangélikus vallású. Gimnáziumot végzett. 1845-ben hadfi volt a 12. Nádor huszárezrednél Csehországban. Nőtlen. 1848 szeptember 23-án hadnaggyá nevezik ki az alakuló 14. honvédszászlóaljhoz. Nem tér haza. Hadnagy lesz ezredénél a császári hadseregben. 1856-ban huszár főhadnagyként kilépett. Balassagyarmaton hunyt el 1879. november 19-én.

A Budapesti Közlöny 1871 július 1-én megjelent számában olvasható egy idézés, melyet a „Nógrád megyebeli N.-Romhány község határában létező dézsmás-szöllők megváltása tárgyában” tettek közé. Az érintettek között ott találjuk Prónay Györgyöt és Prónay Pétert is. „A táblás előterjesztésben névszerint bevezetett keresetek tárgyalására, s elítélésére a megalakult választott bíróság folyó 1871. évi augusztus hó 7-ik és következő napjai reggeli 9 óráját tűzte ki Nagy-Romhány községében, mely bíróság kizűzött

határnapon, úgy váltásjogosultak, mint váltáskötelesek személyesen vagy törvényes meghatalmazottjuk által bíróilag idéztek”.

Prónay István

Tótprónai és blatnicai Prónay István 1821 február 3-án született Romhányban. Evangélikus vallású volt. Szülei Tótprónai és blatnicai Prónay János közbirtokos, országgyűlési követ és deménfalvi Kubinyi Ludovika. Tanulmányait Rozsnyón végezte. 17 éves korában belépett a magyar testőrségbe, hol néhány évig hadnagyként, majd, mint vértés tiszt szolgált a hadseregben. 1839 május 16-tól hadfi volt a 6. (Wallmoden-Gimborn) vértés lovasezredben, 1841-1845 között nemesi testőr volt Bécsben. Ez idő alatt 1843-ban beosztva a pozsonyi országgyűlés tartamára kirendelt testőrkülönítménybe. 1845 május 16-ig szolgált testőrként, mikoris Nógrád vármegye ajánlatát elfogadva leköszönt. Ezt követően romhányi birtokán élt.

Prónay István

Felesége zsadányi és törökszentmiklósi Almásy Mária Pozsonyban született 1835. november 8-án. Házasságkötésük 1855. szeptember 28-án volt Alsópetényben. Balassagyarmaton laktak. Házasságukból több gyermekük született, köztük Prónay Pál, kinek a Rongyos Gárdaként ismert szabadcsapat vezetőjeként fontos szerepe volt a fehérterrorban és a soproni népszavazás kikényszerítésében. Felesége 1918-ban hunyt el Balassagyarmaton.

Az 1840-es években nagyobb utazásokat tett Német-, Spanyol- és Franciaországban és Afrika északi részében. Kivette részét a magyar szabadságharcból is. 1848. október 19-én a Zemplén megyében szerveződő 43. honvédszászlóalj századosává nevezték ki. Innen november végén átkerült a Pest megyében alakuló 16. „Károlyi-” huszárezredhez. A szenttamási szerb tábor egyik ostrománál megsebesült. Október 19-én századosná nevezték ki a 43. honvédszászlóaljhoz. Nov. 28-án százados volt az alakuló 16. Károlyi huszárezrednél. 1849 januárjában megbetegedett, s február 5-én nyolc hét szabadságot kapott.

A Pestre bevonuló császári csapatok fogságába esett. Később kiszabadult és ismét szolgálatba állt. Neve szerepel a világosi fegyverletételi jegyzékben. Ezredének négy százada a Feldunai hadsereggel adta meg magát. Neve szerepel a világosi kapitulációs jegyzéken.

1849 febr. elején súlyosan megbetegedett és szabadsággal hazatért Nógrád megyébe. Itt a császáriak elfogták, néhány száz arany árán azonban sikerült elérnie, hogy az osztrák sorozóorvos alkalmatlannak minősítse a közlegényként való besorozásra.

A romhányi Prónay-kastély

Haláláig romhányi birtokán gazdálkodott. Tagja volt a Nógrád megyei Honvédegyletnek. Romhányban hunyt el 1898. július 29-én.

Nagy kedvelője volt a zenének és mint zeneszerző, többnyire magyar motívumokat zenésített meg. Igen sok magyar dal, szonáta s egyéb zenemű származik tőle. A »Világosi katasztrófa« című szimfóniáját a Nemzeti Színházban is előadták.

Szülőfalujában, mint a kultúra ügyének mecénása is szerepelt. Erről szól az alábbi újsághír: „(Községi könyvtár s olvasókör Romhányban.) A magyar nép életrealóságára és szellemi érettségére mutat azon örvendetes körülmény, - hogy a lapoknak - különösen a Vasárnapi Újságnak csaknem minden számával veszünk az országban majd itt - majd amottan alakuló községi olvasókörökről és könyvtárak alapításáról közleményeket. Kedves dolgot vélek cselekedni - ha egy újonnan keletkezett olvasókörrel és községi könyvtárról értesíthetem a tiszt. olvasó közönséget. A mintegy 1700 tisztán magyar ajkú lakossal bíró, kies és termékeny vidéken fekvő - s az utolsó Rákóczyféle hadjáratról és Gaiszter cs. hadvezér általi - árulás következtén - itten szenvedett vereségről történelmi nevezetességűvé lett nógrádmegyei Romhány községet akarom bemutatni, azon szintén örvendetes hírrel, - hogy olvasókörrel és községi könyvtárral bírunk - egyúttal levén szerencsém ezen üdvös intézmény létesítőjét - közszeretben és tiszteletben álló, a magyar nép anyagi jólétét és szellemi előmenetelét egyaránt szíven viselő Prónay István földbirtokos úrban - ki az alapot m. e. 100 kötetnyi - nagyrészt népszerű könyvek és térképek - saját költségéni megszerzésével, a Vasárnapi Újság és Politikai Újdonságok, - Magyar Sajtó és Gazdasági Lapok járatásával, és az olvasóterem ízlésteljes és kellő felszerelésével, nagylelkűleg megvetette, a magyar olvasóközönség előtt meg is nevezhetni. Mi romhányiak hazafias érzülettel és hálás elismeréssel nyilvánítván köszönetünket, kívánjuk, hogy legyen ezen hazafiúi tetteért a nemzet áldása rajta és tiszt. családján - s engedje a magyarok Istene, - hogy hazafi érdemekben gazdag őseitől öröklött ezen erényeit gyermekei és unokái is örökölhessék. N.”³

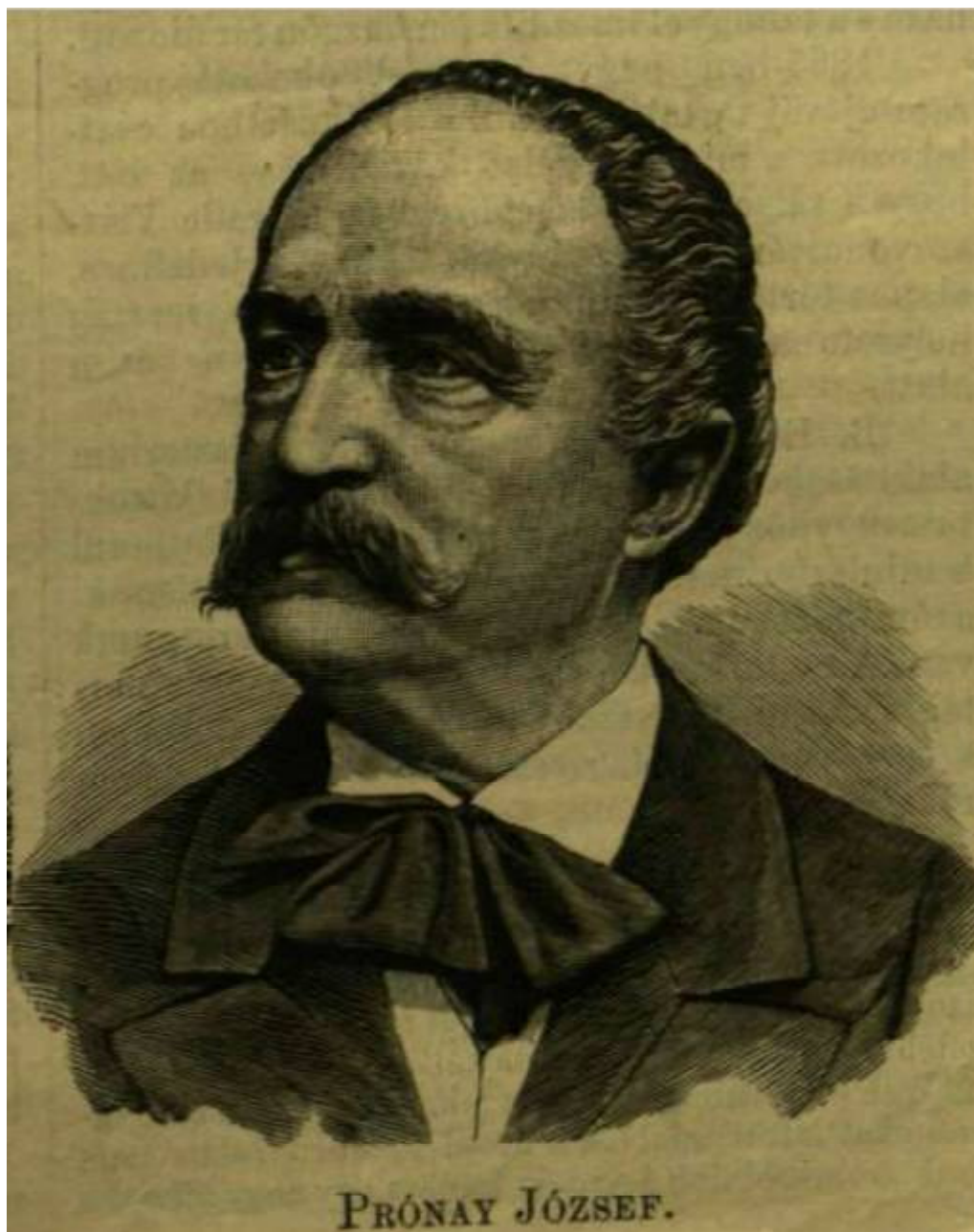
Prónay József

Tegnap este 10 órakor lett halottas házzá a nógrádi Prónayak egy jeles ivadékanak hajléka. Prónay József, belügyminiszteri államtitkár ekkor lett vesztés egy hosszú és kínos birokban, melyet a halállal életéért sikertelenül folytatott. Kitűnő elme, kiváló képzettség, példás jellem és törhetlen hűség a hazához - a magyar nemzet újabb alkotmányos életében diszes szerephez juttatták, mely följegyzésre méltó epizódokban gazdag, de legjelentősebb abban a momentumban, amidőn a pártember az idő és az okulás tanításai előtt meghajol és leteszi a zászlót, amelynek diadaláért harcolt. Prónay József volt a régi balközép jelentékeny férfiai közül az, aki az ország politikai helyzetének helyes megítélésében, a haza érdekeinek fölismérésében, a vezéreket megelőzve már 1871-ben sürgette azt, aminek szükségét Tisza Kálmán csak 1875-ben látta be. Akkor egy füzetes munkában szállt síkra a balközép - saját pártja - programjának elejtéséért, illetőleg a közjogi harc feladásának. Nem találván meghallgatásra, félre állt. A zászlót, amelyet szolgált vala addig, tisztelte, de az igazság ellenében, melyet fölismert, nem szolgálhatta tovább. Négy év múlva az ő igazsága győzván a régi zászló felett, ő is visszatért a köztérre s azóta ismét a régi hűséggel, tehetségeinek gazdagságával, melyet tudomány, tapasztalás és jellemi tulajdonságok fénye tetézett, egész halálos haláláig a haza szolgálatának élt. Úgy is mint nyilvános jellem, úgy is mint hazafi, úgy is mint köztisztviselő és mint magánember a magánérinkezésben nemkülönb, példája volt a követésre méltó alakoknak.

Prónay József a nemesi család nógrádi ágának sarja. Született Nógrádmegyében, Romhányban 1824-ben. Atyja, Prónay János, Nógrádmegyének az 1825-1830 és 1832-36-ki országgyűléseken követe s a megyebeli szabadelvű pártnak két évtizeden át vezére volt. József három testvér között a legifjabb fiú, középiskolai tanulmányait Rozsnyón, Pozsonyban, Eperjesen, a jogi tanulmányokat pedig Losoncon végezte. Az 1843-44-ki országgyűlésen mint gyakornok Radvánszky Antal zólyomi követ oldalán s később, mint távollevők követe jelent meg s ugyanakkor lett Nógrádmegye tiszt. aljegyzője. Mint a magyar közélet kiválóbb ifjai, úgy ő is 1845-ben, miután az ügyvédi vizsgát letette, barátjával Podmaniczky Frigyes báróval utazni ment. A berlini egyetemen az akkori jeles tanárok közül Raumert, Ranket és Schellinget hallgatta, majd bejárták Orosz-, Svéd-, Dán és Németország egy részét, utóbb egyedül ellátogatott Parisba, ahol a nyilvános életet tette tanulmányozása tárgyává.

¹ Vasárnapi Újság - 1861

Járatos volt Fülöp Lajos udvarához is és az egyetemen hallgatá Quinet Edgar és Michelet előadásait. Az 1846. év tavaszán Mailáth Györggyel, a későbbi országbíróval és Széchen Antal gróffal beutazta Angliát, Skóciát és Írország egy részét. Az angol intézményeket, különösen a fogházak különböző rendszereit tanulmányozta, szorgalmasan ellátogatott a parlament két házába, tanúja volt a gabna-törvények fölötti parlamenti vitáknak s Peel diadalának. Végül Hollandon, Belgiumon és Déli-Német-országon át hazatérve, megyéjében tiszt. jegyző minőségben kezdte meg ismét működését. 1848. tavaszán főbíróvá választatván, e minőségben 1849. januárban a bányavárosok felé visszavonuló Görgeyt üldöző császári csapatok vezére által elfogatott s Pestre az újépületbe kísértetett. Hatheti fogság után hazakerülve, megyéje őt egyhangúlag első alispánná választotta. A szabadságharc folyamán, midőn az oroszok megyéjébe törtek, Prónay - Görgey táborába ment és ott a főhadiszálláson futár-szolgálatot teljesített egészen a világosi fegyverletélig. A szabadságharc befejezte után bujdosott és 1850-ben amnesztiát nyert, de rendőri felügyelet alá helyeztetett. Ez idő óta visszavonultan élt 1860-ig, amidőn az októberi diploma korszakában Nógrádmegye főispánjának nevezték ki. Ezt az állást azonban nem fogadta el. 1861-ben a borsod-mezőkövesdi kerület képviselőjének választotta meg és az országgyűlésen a határozati párthoz csatlakozott. Ugyanezt a kerületet képviselte 1865-ben, amikor a balközép- párt részéről tagja volt a közösügyi munkálat tárgyalására kiküldött 67-es

bizottságnak. 1869-ben harmadízben választotta meg kerülete képviselőjének balközépi programmal. 1871-ben röpiratot adott ki, melyben szószólója lett a balközépi politika elejtésének, az 1867-ki kiegyezés elfogadásának és a reformkérdések célszerű megoldása végetti párttömörülésnek. Ennek fogytán Prónay pártjával meghasonlott és 1872-ben mandátumot nem vállalt. 1875-ben létrejövén a fúzió, Prónay ismét a mezőkövesdi kerület képviselőségét vállalta el. Ugyanebben az évben neveztetett ki belügyi államtitkárnak, mely minőségében tevékeny részt vett az állami rendőrségről, a köztisztviselők hivatali kvalifikációjáról, a közigazgatás rendezéséről stb. szóló törvények készítésében.

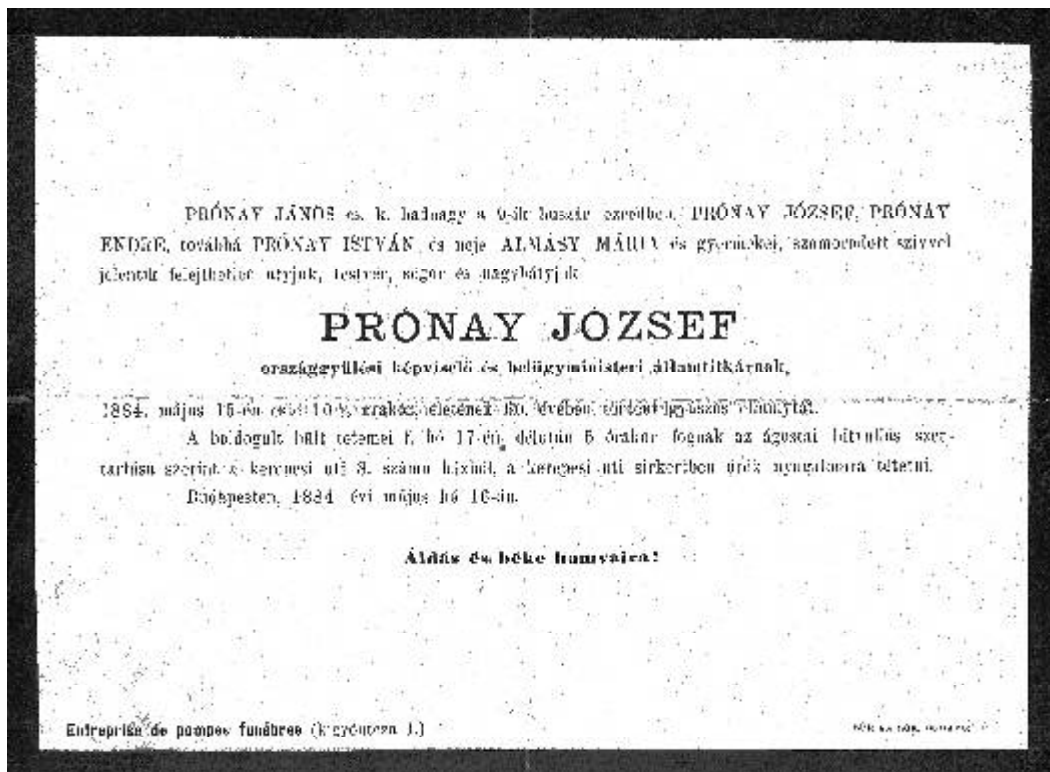

Prónay József

Prónay már régóta gyomorbajban szenvedett. Orvosa eleinte dr. Ötvös József volt. Kerepesi-út 8. szám alatti lakásán (Kerepesi-udvar) már huzamosabb idő óta gyakrabban az ágyat kellett őriznie, de betegsége csak mintegy hét hete vett veszedelmesebb fordulatot. Pár nappal ezelőtt maga Prónay is érezte gyengülését s több orvost hivatott magához, de ezek nem tudtak már rajta segíteni s a család tegnapelőtt táviratozott az egyik Bécsben lakó fiúnak és a Romhányban lakó testvérnek, hogy siessenek a fővárosba, ha a szenvedőt még élve látni akarják.

Prónaynak neje tudvalevőleg 1867-ben meghalt, testvére Prónay István Romhányban földbirtokos, három fia közül a legidősebb, János honvéd hadnagy, József a bécsi Teréziánium növendéke s a legifjabb, Endre Budapesten egyetemi hallgató. Prónay István a táviratra tegnap esti 9 órakor megérkezett s még élve találta testvérét. János és Endre fiai utolsó pillanatában mellette állottak, Az ifjú Prónay József azonban Bécsből csak ma reggel érkezett Budapestre s így már halva találta atyját. Tegnap este 10 óra előtt még pár szót szólott környezőihez, 10 órakor azonban csöndesen, minden fájdalom nélkül kiszendvedt. Ma reggel már az „Entreprise des pompes Funébres“ emberei fölállították a fiatal Prónaynak szobájában a díszes ravatalt. A fekete posztóval bevont szobában magas ravatalon virágoktól és magas gyertyáktól körbezve fekszik Prónay József, arcán a betegség nem sokat változtatott, csak a halál sápadtsága ömlik el rajta. A gyászbeszéd híre már a reggeli órákban elterjedt a fővárosban s már számosan látogatták meg a gyászoló családot.

A családi gyászjelentés így szól: Prónay János cs. k. hadnagy a 9-ik huszárezredben, Prónay József, Prónay Endre, továbbá Prónay István és neje Almásy Mária és gyermekei, szomorodott szívvel jelentik felejthetlen atyjuk, testvér, sógor és nagybátyjuk: Prónay József országgyűlési képviselő és belügyminiszteri államtitkárnak, 1884. május 15-én este 10 1/2 órakor, életének 60. évében történt gyászos elhunytát. A boldogult hült tetemei f. hó 17-én délután 5 órakor fognak az ágostai hitvallás szertartása szerint a Kerepesi-úti 8. számú házból, a Kerepesi-úti sarkertben örök nyugalomra tétetni. Budapesten, 1884. évi május hó 16-án. Áldás és béke hamvaira! ⁴

„A temetés impozáns gyászünnepélvét képezett. Megjelent mind a nyolc miniszter Tisza Kálmán kormányelnökkel: Borsod megyét b. Vay Béla főispán, Melezer Gyula alispán, Tepper Lajos főügyész, dr. Popper József főorvos, több tisztviselő és bizottsági tag képviselték; Miskolc városát Soltész Nagy Kálmán

polgármester, Horváth Lajos orsz.-i képviselő s több kitűnő polgár; a miskolci evang. egyházat, melynek az elhunyt sokáig főgondnoka volt, Zelenka Pál lelkész s Lichtenstein József világi felügyelő, kik szintén babérkoszorút tettek a koporsóra e felirattal: «a nemes testvérnek a miskolci evang. egyház.» Mező-Kövesdről nagyszámú küldöttség volt jelen, köztük Kőszeghy Mihály prépost-kanonok, Kudlovich Imre, Fekete László, Horváth Sándor, a mezőkövesdi előljáróság, a kerületi községek küldöttei. A gyászoló gyülekezetben államtitkárok, Haynald bíbornok, Szlávy koronaőr, miniszteri tanácsosok, tábornokok, b. Vay Miklós koronaőr, Péchy Tamás házelnök, számos főispán, képviselő, Perczel Béla kúriai másodelnök, Szabó Miklós ítélőtáblai elnök, Ráth Károly polgármester, gr. Szapáry Géza főudvarmester, gr. Zichy Ágost fiumei kormányzó, mágnások nagy számmal. Podmaniczky Frigyes báró, akadémiai tagok mind gyászruhában jelentek meg. A szertartást a koporsó mellett az egyházi énekkar gyászdallama nyitá meg. Utána Győry Vilmos mondott imát és megható gyászbeszédet. Hosszú menet, gyalog és kocsikon kíséerte ki a koporsót a Kerepesi úti temetőbe, hol az új sírt nagyon sokan állták körül, köztük a borsodi, miskolci, kövesdi küldöttségek. A koporsó fölött Győry Vilmos még egy búcsúimát mondott s áldva adták át a nemes férfi hamvait a végenyészetnek.⁵

Santhó Ágoston

Santhó Ágoston Nyitrán, született 1827. december hó 1-én. A középiskolákat szülőhelyén elvégezve, esztergomi kispapnak vették fel; de az 1848-ki szabadságharc kitörésekor a nemzetőrség soraiba állott. Sok viszontagság után váci papnövendék lett és 1851. április 6-án pappá szentelték. Ötödfélévi káplánkodás után, 1856-ban tanulmányi felügyelő, a következő évben a Biblicum tanára lett a váci püspöki liceumban. 1862-ben megkapta a sári, 1870-ben romhányi plébániát; az 1866-82 évek közt esperes is volt.

Plébánosi tevékenysége alapjaiban véve határozta meg a község XIX. század végi történetét, ugyanis 1871-1895-ig látta el e hivatalt. Működését ő is a plébánia épületének tatarozásával kezdte, főként az előszobát és a konyhát rakatta rendbe. A Historia Domusból szembetűnik, hogy igencsak szívügyének tekintette a község oktatásügyének rendezését. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy 1874-ben az ő közbenjárására építették meg Romhányban a második iskolai tantermet, továbbá rendszeresítették a községben a segédtanítói állomást, melyet 1876-ban be kellett szüntetni. Az 1870-es évek végén ismét szükségessé vált a romhányi templom tatarozása, ezúttal kimeszeltették. Ennek ellenére mégsem használhatták sokáig, ugyanis az 1875-ös földrengés, valamint az ünnepi ágyúzások jelentős mértékben megrongálták az épületet, ezért 1880-ban be kellett zárni. Még ugyanezen év augusztusában hozzákezdtek a templom kijavításához, ami teljesen ki is merítette a templom pénztárát, a költségek összesen 3056 forintot és 74 krajcárt tettek ki. 1882-ben sor került a község harmadik temetőjének, az úgynevezett dombi-temetőnek a felszentelésére, majd egy évvel később egy kápolnát is felszenteltek ugyanebben a temetőben. Néhány évvel később – 1887-ben – ismét szükség volt a plébánia épületének tatarozására, ezúttal a tetőzetet és a falakat kellett javíttatni. A következő évben súlyos csapást mért a községre a sors keze, ugyanis 1888. április 23-án egy tűzvész ütött ki, ami jelentősen megrongálta a községházát, illetve a plébániához tartozó épületeket, beleértve az iskolát, a kántorlakot és a templomot is, továbbá elpusztította a Géczy-kastélyt, illetve még 52 lakóház is a tűz martalékává vált. A helyreállítási munkálatokhoz a püspök segínyt küldött, s ebből, illetve a biztosítási összegből kijavították a templomot és a plébániát. A többi épület restaurálását maga a község végezte.

Másfél évtized óta tartó súlyos gerincbaja miatt 1895 tavaszán lemondott a javadalomról és Miskolcra nyugalmába vonult; de még azon évi október 3-án meghalt.⁶

⁴ Budapesti Hírlap, 1884. május 17.

⁵ Magyarország és a Nagyvilág, 1884. május 25.

⁶ **Chobot Ferenc:** A Váci Egyházmegye történeti névtára. Második rész: A papság életrajzai (Vác, 1917), illetve: Chobot: A romhányi plébánia története 47–49. — Nt, 101., 164., 283.)

Iosonczi (Iovassi?) Szakall Lajos

Szakáll Lajos 1831 október 10-én Kisromhányban⁷ született, feltehetően a megyében honos Iovasi Szakall családból. Szakáll Lajos földbirtokos és Fövényesy Zsuzsanna fia. 1849 májusában lett önkéntes és a Iosonci újonctelepről Komáromba került. A Bach kori rendőri nyilvántartás szerint augusztusban Klapka nevezte ki hadnaggyá a 202. honvédzászlóaljhoz a komáromi várőrségnél. Az 1850-es években szülőföldjén gazdálkodott, majd kataszteri hivatalnok lett. 1905-ben Rimaszombatban halt meg. Felesége 1862-től mezőmadarasi Madarassy Laura, ki Rimaszombatban halt meg 1905. febr. 18-án. Gyermekei: Lenke - szül: 1863. - és Gyula - szül. 1865.

A romhányi Szakáll (Szakáll András) család pecsétje

⁷ Romhány már a XV. században két községként szerepel, Kisromhány és Nagyromhány, vagy Felsőromhány néven.

PETROZSÉNYI NAGY PÁL

ÉN, PETROZSÉNYI NAGY PÁL

(Önéletrajzi dokumentumregény)

II. rész

PETROZSÉNY (1945–1962)

Albi, najma és natata

Petrozsény Zsil-völgye egyik legfontosabb városa, ugyanakkor Európa egyik legnagyobb kőszén-lelőhelye. Területe 195, 56 km². Lakossága 2013-ban kb. 50 000. Állítólag 1640-ben alapították Petrosz falu (Hátszegi-medence) lakói. A nagy kiterjedésű legelők azonban csak-hamar szénkitermelő bányákká változtak, amikor 1840 körül rájöttek milyen értékek rejlenek itt 500-800 méter mélyen a föld alatt. A Brassói Bányászat- és Kohótársulat azonnal meg is kezdte a szén kitermelését, és egyre több, jobbára magyar, román és német bányászt telepített a környékre. Őket követték a kereskedők, iparosok, egymásután nyíltak meg a boltok, műhelyek, különböző szórakozóhelyek. Így alakult Petrozsény már 1924-ben várossá. Hát ebbe a városba dőcögtem be én 1945 vége felé fáradtan, porosan, és olyan letörten, amilyen csak lehet egy gyerek négy éves korában. Pedig jártam én itt látogatóba máskor is, és, bevallom, annyira tetszett nagymama otthona, hogy sokszor sírva búcsúztam el Albitól. Most épp ellenkezőleg: azért lombozódtam le annyira, amiért el kellett hagynom Kajántót. Érti ezt valaki?

– Szervusz, öcskös, hát megjöttél – ölelt át a bátyám hűvösen. – De megnőttél, mióta nem láttalak!

– Te is.

Nem volt ugyan nálam magasabb, ezzel szemben erősebb, vállasabb, szeme kék, haja sötét-szőke ellentétben az enyémmel, amit az úristen zöldesbarnára színezett.

– A bútorok? – kérdezte nagyanyám.

– Azok is megjöttek. Kicsit megkarcolva, de itt vannak. Állítólag még ma vagy legkésőbb holnap kihozzák.

– Te hogy utaztál? – kérdezte dédapám.

– Hol két, hol négy lábon – rogyott édesanyám egy csicsés fotelbe. – Van egy kis kávétok?

Másnap gyönyörű, napsütötte időre ébredtünk.

– Gyere, sétáljunk egyet a városban! – javasolta Albi reggeli után sietve.

– Már megint? – dohogott najma, mármint a nagyanyánk. – Nem tudom, mikor fogom meg-élni, hogy ne csavarogj mindennap valahol. Aztán fél egyre itthon legyetek, különben nemkaptok ebédet.

Boldogan rohantunk a főútcára, mely mindössze öt percre kígyózott a házunktól.

A főutcán bolt hátán bolt sorjázott, és ez, mit mondjak, borzasztóan tetszett nekem. Akadt itt cukrászda, restaurant¹, órás, varroda, alimentarã², hentesüzlet, még ha egyik másik üresen is tátongott. De hát, ne feledjük, nemrég még itt is ugyanolyan háború dúlt, mint mindenütt szerte a világban. A város egyébiránt három építészeti egységre tagolódt. Az alsó szinten terült el a Kolónia, középen a főutca, legfelül pedig a Kálvária lakónegyed, köröskörül dombok és a Paring hegység a maga 2519 m magas csúcsával. Külön egységet alkotott a Malea utca, ez az ugyancsak népes útszakasz, melyen végigsétálva egyenest a Déli-Kárpátok előbb említett részébe juthattunk. Szóval volt itt bőven látni- és felfedeznivaló, az bizonyos – felejtettem szememet a hófödte csúcsokon.

¹ Vendéglő. (rom.)

² Közért. (rom.)

– Gyere, nézzük meg, mi játszik jövő héten a moziban! – húzott Albi magával.

A városka mozija és színháza, mert az is volt ám Petrozsényban, az egykori Munkáskaszinó épületében üzemelt, még hozzá mindkettő ugyanabban a helyiségben. Ezt úgy oldották meg, hogy minden vetítés előtt leengedtek a színpadon egy jókora vetítövásznat, és kezdődhetett az előadás. Színházi közvetítések alkalmával visszahúzták, és a mozitér újból színházteremmé alakult. A nézőket a játéktérmen keresztül eresztették a szabadba. Ja, ja, de *milyen* játéktérmen! Én ugyan csak kétszer mentem át rajta egy-egy petrozsényi vizit alkalmával, de azóta sem felejtettem el, annyira megigézett a magas, impozáns mennyezet, pazar csillárok, hatalmas tükrök, elegáns fotelek. Igazi úri kaszinó volt, bár valaha, még az 1880-as években Munkáskaszinó néven funkcionált. Vajon, ha ez ilyen, milyen lehet a Magas Rangú Hivatalnokok Kaszinója, amiről szintén sokat hallottam, csupán belülről nem láttam még... mostanig. Sebaj, egyszer erre is sor kerül. A Munkáskaszinóval szemben húzódott a 46 kabinos Városi Közfürdő. Persze itt sem jártam még, sőt, semmiféle fürdőben, ezért nagy kedvem lett volna ott hely-ben kipróbálni. Csak hát ehhez pénz kellett, nekem meg nem volt, úgyhogy akár vissza is fordulhatnánk – gondoltam savanyúan.

– Messze van még az a Kaszinó?

– Már meg is érkeztünk – viharzott Albi a plakátokhoz, képekhez. – Hurrá, csupa háborús film. Imádom a háborús filmeket.

– Én is.

– Te? Aztán hány ilyen filmet láttál már, öregem?

– Kettőt.

– Ilyen sokat? – nevetett gúnyosan. – Cruci^oatorul PK 8: A PK 8 cirkáló – silabizálta a címekeket. – Ezt már láttam, de mit számít? Megnézem még egyszer.

– Te ilyen sokat jársz moziba? – irigykedtem a bátyámra.

Bezzeg Kajántón senki sem jár moziba. Nem is járhatott, hiszen nem is létezik. Sem színház, sem közfürdő, de még villany sem, miközben itt... Miközben itt csak lenyomok egy kapcsolót, s máris olyan világosság van, mintha tíz-húsz petróleumlámpa égne egyszerre.

– Egy héten egyszer, mert csak egy mozink van. Viszont azt mondják, nemsokára építenek még egyet, és akkor majd az ottani filmeket is megnézem.

– Ennyi pénzed van?

– Mikor van, mikor nincs. Amikor nincs, legfeljebb bekuncsorgom magamat.

– A moziba.

– A moziba.

Erre már én is felkaptam a fejemet.

– És beengednek?

– Próbáld ki te is, és meglátod. A jegyszédőt Barbu bácsinak nevezik. Egyedül két dologra kell vigyázni. Szólítsd te is mindig Barbu bácsinak. Ez mindig beválik. Kettő: csak akkor kérezz be, ha vége a jurnalnak. Csak azt ne kérdezd, miért pont akkor, mert gőzöm sincs.

– Értem, vagyis nem értem. Mi az, hogy jurnal?

– Híradó, kis tökmag. Nyomás vissza a központba! Hátha meghív a cukiba egy barátom.

Ügyes fiú ez az Albika! – állapítottam meg fokozódó elismeréssel magamban. Így vagy úgy, de mindig eléri, amit kieszél. Na és románul is tud. Meg németül – jutott eszembe. Ugyanis olyan zárdában tanult, ahol németül is tanítottak a Ferenc-rendi nővérek. Biztosan ebben a zárdában, vagyis most már iskolában tanulok majd én is, ha kijárom az óvodát – álltam meg egy monumentális, kétemeletes épület előtt.

– Ez a magyar iskola?

– Aha.

– Te mi leszel, ha nagy leszel?

– Marsall. Olyan, mint Vorosilov. Láttad, mennyi kitüntetése van?

– Sok?

– Tele van vele a zubbonya, de ha isten megsegít, nekem még több lesz.

Az utcán rengeteg ember tolongott. Vasárnap és szép idő lévén, ami Petrozsényban elég ritkaság, inkább

csak sétáltak. A cukrászda körül is többen lebzseltek, köztük Albi egy-két iskolatársa, barátja. Némelyek bementek, csupán a bátyámat nem invitálta ezúttal beljebb a kutya sem.

– Hogy az a...! Várjatok csak, lesz még marsall belőlem, és akkor...

– Felrobbantod Petrozsényt?

– Nem, dehogy, csak pomanăra¹ hívnám Petrozsény minden szegényét, odaültetném a főutca két szélére, és mindenkinek azt hozatnék, legyen az torta, hús, akármilyen, amit a szeme-szája megkíván.

Hű, de szép szavak! Meg is tapsoltam lelkesen, utána meg nem hittem a szememnek, amikor pár héttel később kikapta tolltartóját a kezemből.

– Ki engedte meg, hogy hozzányúlj a holmimhoz? Többet ilyet ne csinálj, mert levágom a kezedet – dörrent rám, ahogy a natata szokta, amikor valamiért begurult.

– Ejnye, Albika, hogy beszélsz te az öcséddel! – fedte meg anyám szelíden.

– De ez az én tolltartóm, és ami az enyém, ahhoz csak én nyúlhatok.

Csakugyan: már előzőleg is észrevettem, hogy neki külön tányérja, villája, pohara van. Tovább megyek: helye is az asztalnál, ahova csakis ő ülhet. Eleinte nem vettem komolyan, még mulattatott is a faksznija, amíg rá nem éreztem, hogy mindez nem múló szeszély, hanem szabály, a kiváltságosak előjoga, amit nekem, tetszik, nem tetszik, tiszteletben kell tartanom. Így aztán az övé volt a trotineta (roller), nem nyúlhattam a labdájához, ingjéhez, de még a ródlihoz, korcsolyához sem, hacsak nem adott rá engedélyt.

– Azért ez nem igazság, elvégre testvérek, és úgy lenne méltányos, ha mindenüket megosztanák egymással – méltatlankodott olykor édesanyám.

– Miért, én mást mondtam? De még ennél is jobb lenne, ha néha te is vásárolnál ezt-azt a fiadnak – vágott vissza egyszer a najma.

Ez övön aluli ütés volt, mert hiszen nagyon jól tudta, milyen irgalmatlanul keveset keresnek a tanítók.

Édesanyám nem vitatkozott vele, ráhagyta. Mint általában, valahányszor összeszólalkoztak valamin.

Édesapám el is marasztalta őt annak idején emiatt, és a naplójában hol nyu-szinak, hol gyenge jellemű, befolyásolható asszonynak nevezte. Van benne igazság, mert valóban ritkán állt ki mellettünk. De kiállt, és akkor ő sem engedett ám a negyvennyolcból. Olyan-kor hetekig, hónapokig haragszom rádot játszottak, bezárkóztunk egy szobába, és éltük a magunk külön életét. Nagymama Albival, édesanyám velem, amíg újból ki nem békültek.

– Nem ismerek rád, kislányom – ógott-mógott ilyenkor natata. – Te régebben sokkal szófogadóbb jány voltál. Igaz, hogy most asszony vagy, de az anyád akkor is az anyád, akinek engedelmességed illene.

Natata! Ha rá gondolkodom, mindig három dolog jut eszembe. Az első háborús viszontagságai az orosz fogságból, amiről olyan színesen tudott mesélni, hogy még a Kajántón hallott mesék-nél is szívesebben hallgattam. Tőle tanultam az első orosz szavakat is: nyet, dáváj, hárásó, bá-risnyá. Annál jobban untam azonban az olyan frázisait, mint: a kicsinek hallgass a neve, ha üt-nek, fuss el, ha adnak, vedd el, szemérmes koldusnak üres a tarisznyája stb. Különösen az első intelmét (a kicsinek hallgass a neve) vette komolyan, ellentétben velem, aki inkább az őszinteséget, a szabad véleménynyilvánítást részesítettem előnybe. Édesapám mindenesetre erre tanított. Lett is belőle baj, vita tömérdek, ami rendszerint azzal végződött, hogy hol a natata, hol naj-ma nyúlt a nadrágszíjhoz, seprühöz.

– Megállj, te kis szaros, most megkapod a magadét!

Volt eszemben megállni! Úgy elillantam, mintha puskából lőttek volna ki. Ők utánam, így hajkurásztak, kergettek, amíg el nem kaptak, és csakugyan megkaptam a magamét. Én összeszorítottam a számat, és hallgattam ahelyett, hogy megbántam volna a bűneim.

– Micsoda csökönyös drăcușor² – böszült fel ettől még jobban a dédapám. – Kérj bocsánatot, vagy síját hasítok a hátadból.

¹ Momârlan szokás, mely szerint minden évben egyszer megvendégelik a környék szegényeit.

² Ördögfióka. (rom.)

Nem kértem, mire addig adjusztált, amíg el nem sírtam magamat.

– Csitt! Egy mukkot se! – üvöltött magánkívül rám, és ha nem hagytam abba, tovább vert.

Hogy hol volt édesanyám ilyenkor? Ez sem rossz kérdés. Talán házon kívül, vagy megbújt valamelyik sarokban? Talán, elég az hozzá, hogy egyszer sem vett ki az öregek kezéből. Hoppá, most hazudtam, mert egyszer igenis előfordult, amikor édesanyám helyett véletlenül édesapámat hívtam segítségül. Erre megnyikordult az ajtó, és édesanyám lépett a szobába. Odaszaladt hozzánk, kikapta natata kezéből a nadrágszíjat, és ismét... külön szobába költöztünk.

Idővel annyiban változott a forгатókönyv, hogy már nem is szobába, hanem teljesen különálló lakrészben szigeteltük el magunkat a najmától, mert akármilyen befolyásolható és nyuszi volt is édesanyám, hébe-hóba ő is csak fellázadt. Hely akadt bőven, hiszen az udvaron négy helyiség, amolyan kamarafélék közül is választhattunk. Régen még több is volt, merthogy a natata tehenet is tartott, annak meg, ugye, istálló is jár. De az, mondom, régen volt, úgyszólván mire megjöttem, már csak egy disznóól facsargatta a nagymama orrát cefetül. Ami engem illet, ki nem álltam az öreglányt, ugyanakkor féltem is tőle, így aztán valahányszor sikerült kiszabadulnom a kezéből, estére már vissza sem mentem aludni. Volt az udvarunkon egy deszkából összetakolt, padlásos szeneskamránk. Oda bújtam, ez lett az én szükségsszállásom, ami nyáron még elcsúszott, annál jobban dideregtem benne azonban ősszel, a télről nem is beszélve. A réseken befújt a szél, az ágyként használt deszka is irtó kemény volt. Ehhez járult az éhség, merthogy ilyenkor enni sem kaptam ám, bár éppen kaphattam volna, ha bocsánatot kérek natatától, najmától. No, arra várhattak, ehelyett igyekeztem minél lakályosabbá tenni a padlásom. Kipp-kopp, kipp-kopp, bedeszakáltam a réseket, kis ablakot vágtam a kamrába, még szőnyeget, takarót és petróleumlámpát is szereztem, hogy lássak is esténként. Ennek ellenére, megvallom, majd megfagytam reggelig. Hiába, nagyon hidegek voltak azok az éjszék ott a Paring tövében. Ennél nagyobb zúrt okozott az evés kérdése, merthogy enni is kell ám az emberfiának. Édesanyámra sajnos nem számíthattam. Hozott ugyan néha egyet-mást a ketreche, de a legtöbbször színét sem láttam az udvaron. Valószínűleg félt a najmától, de az sem kizárt, miszerint mindketten ugyanazokat a nevelési elveket vallották. A dolgot úgy oldottam meg, hogy... Koldultam? Még rosszabb: loptam, hölgyeim és uraim. Tyúkot egy-egy udvarról, gyümölcsöt a piacról, kenyeret a péktől. Csak vicceltem! Dolgoztam, kérem, dolgoztam: hor-dároskodtam a pályaudvaron, bevittem az emberek fát, szenét az utcáról vagy hazatalicskáltam a magazint. Tessék? Hogy most is csak viccelek? Hiszen a magazin jelentése képes újság, bolt vagy raktár, ugyebár. Hogyan talicskázhattam hát bárhova is ilyesmit? Egyszerű: a mi családi szótárunkban a magazin azt az alapvető élelmiszert is jelölte, amit a jegyrendszer idején biztosítottak a városnak, nevezetesen lisztet, olajat, cukrot, szappant... Megjegyzem, vállaltam én munkát máskor is, különben milyen pénzen vehettem volna például egy-két peracet, fagyaltot, mert amennyit édesanyám adott időnként, azzal legfeljebb hetenként egyszer mehettem moziba. Szóval nem volt könnyű helyállni, sokszor majd leszakadt a kezem a rabá-ról¹. Nem is igen bírtam ki pár napnál, és a hidegtől, éhségtől megtörve gyakran már három nap múlva visszaspolyogtam a lakásba. Nagyanyám úgy tett, mintha nem látná, vagy már elszállt a haragja, a lényeg az, hogy ilyenkor rendszerint már nem bántott.

– Isten hozott a Nagy Házban! – köszöntött Albi gúnyosan. – Ilyen hamar meguntad a csavargást?

– Várjál csak, várjál, kerülsz még te is a ketreche – jószoltam meg leverten, aztán csak bámultam, amikor csakugyan megtörtént.

Fura egy nagymama – mondaná erre valaki. A vejét gyűlölte. Rendben van! Lányát terrorizálja. Nincs rendben, bár bizonyos fokig ez is érthető. De hogy kerül a képbe Albi, akit csecsemőkora óta ajnároz? Őszinte legyek? Nem tudom, elég az eléghez, hogy attól kezdve felváltva látogattuk a hiunkat.

Iskolában

A Román Kommunista Párt megalakulásával (1948) minden hatalom az RKP kezében összpontosul, ezzel kezdetét veszi a társadalom szovjet mintára való átalakítása. Államosítják a legfontosabb gyárat,

¹ Roabă (rom.) = talicska.

bankokat, bányákat, iskolákat, átszervezik az ipart, kollektivizálják a mezőgazdaságot, és teljesen új alapokra helyezik az állami intézményrendszert is. Az állam feje, I. C. Parhon, miniszterelnöke egyelőre ugyanaz a Petru Groza, aki a királyt 1947 telén lemondásra kényszerítette.

Mialatt ilyen és ehhez hasonló változások zajlottak az országban, megkezdtem, illetőleg folytattam *az én*, immár második *birodalmam* feltérképezését. A központot már az első hetekben kiismertem, utána következett a Kolónia, Kálvária, Paring-hegység, majd óvodai, iskolai tapasztalatok.

Az elemivel nem volt gond. Jól tanultam vagy csak a jegyeim révén tűntem ki, meg nem tudnám mondani. De miután édesanyám is ugyanabban a suliban tanított, erős a gyanúm, hogy inkább az utóbbi feltevésem helytálló. Kiváltképp, amikor édesanyám osztályába kerültem! Csillagos egyes voltam mindenből, emellett szinte azt csináltam, amit akartam. Ha óra közben kedvem szottyant játszani, játszottam, ha beszélni, beszéltem, nevetgéltem, vagy sétálgattam a padok közt. Édesanyám csak, és csakis akkor szólt rám, ha túlságosan elragadtattam magamat, például ordítottam, verekedtem. Ám akkor is megúsztam egy ejnye-bejnyével, miközben jobbra-balra osztogatta a taslikat. Bal kézzel, tudniillik balkezes volt. Osztálytársaim morogtak. Naná, ki hagyná ezt szó nélkül. Aztán megszokták, és attól kezdve mindenki az én kedvemet kereste.

Jancsi megérkezése, ha lehet, még több mozgalmasságot hozott az életünkbe. Eddig nagyapónál lakott, kijárt hat osztályt, aztán neki is Petrozsényba kellett jönnie. Emlékszem, hébe-korba mi is meglátogattuk Csáváson, és igencsak ámultam-bámultam, mekkora birtoka van édesapám apjának. Huszonöt hold, harminc, valami olyasmi, tele gyümölcsfákkal, napraforgóval, dinnyével, szőlővel, amíg a szem ellátott. Nem csoda, hogy 48 után kuláknak minősítették. Nem vették ugyan el a birtokát, de cserében olyan terménybeszolgáltatásra, illetve rendeletek betartására kényszerítették, aminek, ha megszakadt, semtehetett eleget. Ehhez járult a folytonos megfélemlítés, vallatás, perek, kényszermunka. Ezt elkerülendő sok *ököl*¹, tehát nagy-apó is elbujdosott otthonról. Némelyek külföldön, mások egy-egy rokonnál, barátnál húzták meg magukat. A kényszermunkát azért így sem úszta meg a nagyapám, végül ugyanazt tette, amit a többi megfélemlített „osztályellenség”: átengedte házáat, földjét az államnak. Ilyen körülmények között ésszerűbbnek látszott, ha Jancsi bátyám is odébb áll egy házzal, amíg ismét normalizálódik az életünk. Így került Petrozsényba, najma védőszárnyai alá, hogy úgy mondjam. Hoppá! Hárman egy helyen! Ilyen sem igen fordult elő velünk az utolsó tíz évben. Albi pont ekkortájt járta ki a kötelező hét osztályt. Ezután – a családi kupaktanács határozata értelmében – mezőgazdasági szakiskolába írátták. Alig telt el azonban néhány hét, már haza is tanácsolták az orvosok, tudniillik Albi nem bírván a bentlakásokra jellemző előírásokat, fegyelmet, egyik sokkot kapta a másik után. Addig-addig toporzékolt, őrjöngött, amíg vissza nem hozták *saját* ágya, széke és tányérja mellé a Calea Romană utcába.

Ezután sokáig nem láttam viszont a padlason. Helyette beköltözött Jancsi – tisztességet tanulni. Csakhogy ő már akkora falat volt, hogy édesanyánkon kívül egyikünk sem tudta lenyelni. Kezdjük a sort... Kivel is? Talán najmával. Mint az előzőekből kitűnik, özv. Katona Istvánné meglehetősen katonás alkat volt, aki körülbelül úgy születhetett a világra, mint Pallasz Athénéé, vagyis teljes fegyverzetben, sisakkal a fején, karddal és lándzsával a kezében. Valamikor volt egy kis szabóműhelye, mindjárt az első szobánk, mely közvetlenül az utcára nyílt. Itt varrogatott a férjével, halála után pedig egymaga, aztán belépett akooperatívába (szövetkezetbe), de itt sem találta meg a számítását, ezért két év múlva onnan is kilépett. Azontúl haláláig feke-tén kereste a kenyerét. Dicséretére legyen mondva keményen, látástól vakulásig dolgozott, s csupán ebéd után ejtőzött, de sohasem többet fél óránál. Emellett főzött is a családnak, egyszó-val megérdemelte volna, hogy tiszteljék. Csupán az volt a bökkenő, hogy ő ezt ki is követelte magának, és tiltakozni sem lehetett az ellen, amit egyszer kimondott. Anyám éppen megtehetette volna, de elég ritkán élt ezzel a lehetőséggel. Albi dettó, miközben én már rebellisnek számítottam. Akkor jött Jancsi a maga jól ismert grimaszaival, melyektől már az apám is jó párszor bepöccent, és az öreglány azontúl már naponta tépdeste a haját mérgében.

¹ A kulák (:C;0:) egyik magyar jelentése.

– Kifelé a házamból! Mindjárt széttaposlak, te svábbogár!

Szóval szörnyen pipás volt rá a nagymama. Én viszont felnéztem a bátyámra. Egyszerűen levett a lábamról a biztonsága, fölénye, s tán még ma is csodálnám, ha a fölénye parancsolgatássá és fennhéjázássá nem változik. Az már csak a jéghegy csúcsa volt, hogy folyton füllengett, és naivitásomat kihasználva át is ejtett némelykor. Amikor felróttam neki, csak pillogott, mint a miskolci kocsonya.

– Te tisztára hülye vagy. Elhiszem, hogy te szoktál hantázni, de én egyszer se. Itt süljön ki a szemem, ha hazudok. Na jó, ritkán. De ki mond mindig igazat?

Tíz évvel később így vallott erről Marosvásárhelyen Nagy Albert nagyapám.

– Talpraesett, jófejű gyerek volt. Egyet nem szerettem benne: túl sokat füllengett. Pedig be hányszor eltángáltam emiatt.

De meggyűlt a baja Jancsinak Menekes nagyatával is, aki az egész családban a legrabiátusabb rokonnak számított. Ő aztán nem sokat mérlegelt, előbb ütött, utána kérdezett, úgyhogy ajánlatos volt nála már az első ingerültebb szóra felhúzni a nyúlcipőt. Ez történt Jancsival is egy ködös októberi délután, és az öreg bizony jól megkergette az udvaron.

– Állj meg, drácușor, hadd hasítsak szíjat a hátadból! – kiáltotta, s a következő pillanatban akkorát esett a köveken, hogy tüstént kórházba kellett szállítani.

Megműtötték a térdét, majd egyéb komplikáció nem lévén pár nap múlva ismét hazaengedték. Nos, hibáztak, mert mégsem stimmelt valami, így megint csak meg kellett műteni.

– Átkozott, kölyök, megnyomorítottad az apámat! – szitkozódott nagyanyám.

És valóban: a seb sehogy sem gyógyult be, ezért le kellett vágni a tata egyik lábát sürgősen.

Miközben mi ilyen családi bajokkal küszködtünk, Romániában felgyorsult a kollektivizálás, ezzel párhuzamosan az osztályidegen elemek, például kulákok megtörésének és átnevelésének folyamata. 1950-ben megszűnik a megyerendszer, helyette tartományokra és rajonokra osztják az országot. 1952-ben Gheorghiu-Dej személyében új miniszterelnököt választanak. Halvány remény a magyaroknak: megalakul a Magyar Autonóm Tartomány. Kérdőjel: hova tűnt a politikából Vasile Luca és a „szoknyás Sztálin”, Ana Pauker, akiknek a portréit még az ex-zárdában is kitétték? Pénzbevéltás. Rövid időn belül immár a második. Szerencsétlenségemre egy utcán talált lottószelvénynek köszönhetően éppen akkor nyertem meg a főnyereményt. Óriási összeg volt, de csak annyit kaptam érte, hogy egy rend ruhát vásároljak magamnak. 1953: Sztálin halála. Na ez minden kérdést fölülírt. Moszkva gyászolt, Bukarest sírt, legalábbis úgy tett, mintha saját atyját veszítette volna el benne. Ezzel lezárult a történelem egyik legkegyetlenebb korszaka.

Alig hunyt el az „acélember”, megadta magát a dédi is. A kórházban, szívós, erős ember lévén, sokáig haldokolt. Az orosz fogságból megszabadult, néhány súlyos betegségen is szerencsésen átesett, hát most sem adta meg magát egykönnyen.

– Gyere, búcsúzz el a déditől – mondta najma, amikor már bizonyos volt, hogy exitál.

– O...oda nem megyek – ellenkeztem riadtan.

– Ó, te elvetemült! Nem szégyelled magadat?

– Nem elvetemült, csak irtózik a haláltól – sejtette meg anyám, miért vonakodtam elbúcsúzni az öregtől. – Talán mégis helyesebb volna, ha nem tennék ki ilyen sokknak. Hiszen tudod, milyen érzékenyek a gyerekek. Falra hányt borsó volt. Ha a nagyanyám állított valamit, annak helytelenségéről senki sem tudta meggyőzni. Nagytata agóniája kitörölhetetlen nyomot hagyott a lelkemben. Ez volt a második eset, hogy a halál közelébe jutottam. Első ízben, ugye, Kajántón, bár ott nem néztem végig hogyan száll ki a lélek egy ember testéből.

– Borzasztó, képtelen vagyok végignézni – fordult el édesanyám sápadtan.

– Én sem, de talán még magához tér pár percre, és én azt akarom, hogy itt lásson bennünket az ágy előtt – törölte meg a szemét nagymama.

Akkor láttam sírni életében először és utoljára. Teltek a percek. A natata csak hörgött, hörgött, és sehogy sem tudott meghalni.

– Édes istenem, még a végén meggyógyul – csillant fel najmában a reménység. – Imádkozzunk érte, Margitka!

– Miatyánk, ki vagy a Mennyekben...

Estefelé visszamentünk a kórházba. De már nem találtuk életben. Megérkezésünk előtt pár perccel visszaadta lelkét az Atyának.

Hogy miként reagált erre Albi, Jancsi? Passz, ezzel kapcsolatban semmi sem jut eszembe. Valószínűleg mindketten Marosvásárhelyen tartózkodtak. Albi az ideggyógyászaton, Jancsi pedig egy zootechnikusi szakiskolában biflázta a modern állattartás és -szaporítás szabályait, mialatt én a 4. osztályban tanult számtan útvesztőiben bolyongtam.

Pedig az igazi problémák ötödiktől felfelé kezdődtek. Az még hagyján, hogy a tanárok tantárgyanként változtak, de a színvonal is veszedelmesen megugrott. És ekkor újabb felfedezés, pontosabban Zulliger nevű matektanárom kólintott fejbe bennünket.

– Ne haragudjon, kollegina, tényleg nagyon restellem, de ki kell mondanom, hogy az ön fia matematikai antitalentum – közölte anyámmal őszintén.

Hej, de sokszor hallottam iskolás éveim alatt ezt a mondatot! Még ma, hetven év múltán is arról álmodok, hogy csüggedten meredek egy egyenletekkel teleírt táblára, és várom, egyre várom, hogy súgjon már végre valaki. Persze hiába, senki sem segít, és én... Hát igen, osztály-ismétlésre bukom számtanból. Nos, osztályismétlésre ugyan nem buktam, de pótvizsgára igen, s csupán magántanáraim jóvoltából tanulhattam tovább az egykori zárdában.

– Add inasnak – tanácsolta anyámnak a najma. – Maholnap végez, és ha a tanuláshoz nincs kedve, legyen belőle szabó, cipész vagy akármilyen. Amiért az apja lelkész volt, attól még nyugodtan eldolgozhat egy műhelyben.

– Hallottad? – figyelmeztetett édesanyám komoran. – Szedd össze magadat, különben sohasem lesz pap belőled.

– De hát én nem is akarok az lenni – simítottam ki hajamat a szememből.

– Neeem? Akkor mi?

– Tengerész – egyenesedtem ki nagy büszkén.

Ettől függetlenül ünnepélyesen megígértem, hogy a jövőben jobban fogok tanulni. Egy darabig álltam is a szavamot, hanem a számtantanárok (Gutmann, Zulliger, Csutak, März) minden fogadalmam elfűjték. Ehhez jött később az algebra, mértan, vegytan, fizika számomra vadidegen világa, és máris ott álltam megcsömörülve, üresen. Akkor ébredtem rá először, mit jelentett nekem az aranyos, csupa szív Veres néni az oviból, Baranyai Lenke és Donin Irén tanítónők szeretete, tudása, akikre ma is hálás szívvel gondolok. De ha utáltam is a számtant, olvasni azért szerettem. Kezdetben a meséket, majd rátértem a sci-fire, kalandregényekre, versekre.

Kedvenc meseíróim: Benedek Elek, Andersen, Bechstein, Grimm, sci-fiben (mesék felnőtteknek!): Verne Gyula, H. G. Wells, Poe, Lem, Asimov. Legelső olvasmányaim apám könyvtárából származtak, utána édesanyám kölcsönzött könyveket a szülőktől, mert ő is imádott ám olvasni. Miután ezekkel is végeztem, beiratkoztam az iskolai, végül városi könyvtárba. Túlzás nélkül állíthatom, hogy a könyvek testesítették meg számomra azt a tanítómestert, plusz barátot, akit nemcsak az eszem fogadott be, hanem a szívem is.

– Könyvek, olvasás...? Fölösleges időfecsérlés – húzta el a száját megvetően najma, noha azelőtt maga is olyan folyóiratokat járatott, mint Aller Képes Családi Lapja, Erdélyi Magyar Lányok, Új Idők, Délibáb, Tolnai Világlapja, melyek nem mérhetőek ugyan a Nyugathoz, azért szerintem még így is érdekes, és mindenekelőtt kitűnően szerkesztett lapoknak minősültek.

Valamikor kislánykorában még a Cimbora lap szerkesztőjével is levelezett, ennek folytán *Elek nagyapó unokáihoz* számították.

– Nem, nem ebben az egyben tévedsz, anyuka – tiltakozott édesanyám. – Hiszen a könyvekből rengeteget lehet tanulni, emellett szórakoztatnak, és...

– Olyan világba vezetnek, mely köszönő viszonyban sincs a valósággal, utána meg nem értem, miért olyan kevés a fizetésed, miért adják kartellára a húst, kenyeret, olajat, vagy harapnak veszett kutyaként a kezedbe, amikor megsimogatsz valakit.

Meggondolkoztató, ugyanakkor ma is aktuális meglátás az irodalom szerepéről, amiben az a legmeghökkenőbb, hogy egy egyszerű szabónő és éppen a najma nyilatkozott így.

– Nem értem? Én? Kösz, hogy ilyen analfabétának nézed a lányodat.

– Kérdezhetek én is valamit – vágta anyám szavába hirtelen.

- Tessék!
- Miért lett öngyilkos az édesapám?
Najma és anyám szeme összevillant.
- Ez most hogy jön ide?
- Sehoggy, de attól még válaszolhat édesanyám, főleg, hogy még ma sem vagyok ezzel a dologgal teljesen tisztában.
- Na, én megyek – kászálódott fel a nagymama. – Mindjárt este van, pedig nekem még be kell fejeznem egy nadrágot. Kellemes beszélgetést! – nézett jelentőségteljesen édesanyámszemébe.
- Nézd... izé... Az az igazság, hogy... – magyarázta anyám percekig, aminek a végén semmivel sem lettem okosabb.
- Feltehetőleg akkor beszéltünk erről utoljára, én mindenesetre nem hoztam többé szóba az apámat. Gyermek létemre is éreztem, hogy olyan tabuba botlottam, amihez jobb, hanem nyúlok. Hacsak édesanyám... Hát ő sem nyúlt, megpendített ugyan néha ezt-azt apámmal kapcsolatban, de úgy általában hallgatott. Akárcsak a nagyanyám és dédapám. Meghalt, vége. Hagyjuk a holtakat békében nyugodni! – jelentették ki hidegen. Ebben maradtunk.
- Visszatérve a tanárokhoz iskolai éveim másik mumusa az igazgató, Bende László tanár volt: magas, szőke ember, nagy, kidüledt szemekkel. Engem nem tanított, de mint igazgató semmi sem kerülte el a figyelmét, így aztán sokszor még azt is meglátta, amiről a spicli mélyen hallgattak. Lojális közalkalmazott lévén nem tolerált semmiféle rendbontást. Ilyen szempontból nyilván ő sem különbözött azoktól, akik a pártdirektívák hatására úgy tekintettek az alma materre, mint az engedelmes állampolgárok nevelésének egyik eszközére. Ha nem álltunk sorba rendesen, birkóztunk az udvaron, szemtelenkedtünk egy-egy tanárral stb., stb., ő rögtön tudomást szerzett róla, behívatott az igazgatói irodába, és...
- Álljatok csak sorba, csibészek! Úgy, úgy, lehajolni! – parancsolta, azzal, csihi-puhi, már táncolt is a vesszője a fenekünkön.
- A bove maiori discit arare minor: Nagyobb ökörtől tanul szántani a kisebb – szokta mondani a latintanárnk. Ez abban nyilvánult meg a tanároknál, hogy ők is ugyanúgy fegyelmeztek, mint a főnökük. Ki kukoricára térdepeltetett, ki hátrakötötte a kezeinket, körmöst, tenyerest adott, másrészt könyörtelenül elvágott, ha nem sajátítottuk el az előírt anyagot. A fizikatanárom például a fiúk pájsliját húzogatta, a tornatanár meg a fülünket, és bizony az is megesett, hogy fülénél fogva emelte a kisebb gyerekeket a magasba. Ezzel elérték, hogy viszonylag rend, fegyelem uralkodjék az egykori zárdában, többé-kevésbé tanuljunk, és adjunk hálát a kormány-nak, amiért egy új, csodálatos rendszer palántái lehetünk.
- Kedvenc tantárgyam nem volt. Ezzel szemben éltem-haltam a futballért. Példaképem az Aranycsapat, melynek névsorát akkoriban mi, magyar gyerekek még az egyszeregnél is jobban ismertük: Puskás, Grosics, Hidegkuti, Lantos, Buzánszki...
- De nagy lenne a magyar nemzet, ha nemcsak a futballban dicsekedhetne el ilyen nevekkel – ironizált egyszer velünk a román tanárnk.
- Na és Lénárd Fülöp, Bárány Róbert, Zsigmond Richárd, Szentgyörgyi Albert, Hevesy György? – kezdte erre sorolni egyik osztálytársam komoran.
- Lénárd? Bárány? Kik azok? – kérdezte a tanár, majd elvörösödött. – Ül le, számár, és csak akkor beszélj, ha kérdeznék.
- Hát ezt megkaptad! – súgtam oda sajnálkozva a szőke, mosolygós szemű fiúnak. – Egyéb-ként tényleg kik azok?
- Magyar Nobel-díjas tudósok – válaszolta csöndesen.
- Ezt a fiút, még ma is emlékszem a nevére, Papp Józsefnek nevezték. Ő volt az osztály, sőt, egész iskola legkitűnőbb diákja, emellett úgy focizott, mint egy félisten. Amelyik csapatban ő játszott, az biztos nyert, így aztán mindenki vele akart focizni. Régi szép idők, amikor az iskolai szünetben még tudtak és akartak is játszani a gyerekek. A fiúk futballoztak, pénzezték, a lánok táncoltak, énekeltek.

*Bújj, bújj zöld ág,
Zöld levelecske,
Nyitva van az aranykapu,
Csak bújhatok rajta!
Nyisd ki rózsám
Kapudat, kapudat,
Hadd kerüljem
Váradat, váradat.
Szita-szita péntek,
Szerelem csütörtök,
Zab szerda!*

Vagy:

*Cickom, cickom, vagyon-e szép lányod?
Vagyon, vagyon, de mi haszna vagyon?
Add nekem azt, elkapom azt,
Szita-szita péntek, szerelem csütörtök,
Dobszerda.*

Igen közkedvelt játék volt az ún. Sántaiskola. Egy cserépdarabbal iskolát jelképező vonalakat karcoltak a földre. Az iskola nyolc osztályból álló téglalap volt. Az 1.–3. osztály egymás fölé, a 4.–5. egymás mellé került. A 6. osztály ismét egyedül állt, az utolsó két osztály meg egymás mellett. Ezután megállapodtak a dobási sorrendben. Az első dobó a vonal mellől dobott egy cserepet az első osztályba, melynek azonban nem volt szabad a vonalra esnie. Ekkor egy lábbal besántikált az első három osztályba, majd a 4.–5.-be egyszerre, onnan pedig a következőbe. Az utolsó kettőben ismét egyszerre ugrott, megfordult és ugyanúgy jött visszafelé, mint azelőtt. Ha rálépett egy vonalra, vagy kilépett, akkor újra járta azt az osztályt. Egy játékos addig járta az iskolát, míg ott nem ragadt. Amikor visszaérkezett az első osztályba, fél lábon állva felvette a cserepet. Ha innen ki tudott ugrani, kijárhatta az első osztályt. . .

Osztálytársaim névsora osztályonként változott, ugyanis egyesek megbuktak, mások kimaradtak, vagy elköltöztek Petrozsényből. Legemlékezetesebbek közülük számomra: Erszényi István, Mészáros Károly, Nagy Árpád, Perdlí József, Sing János, Szuhánék Imre. (1.–6. osztály) Sing volt a császár, a legmagasabb és legerősebb mindnyájunk közt. De nemcsak erős, verekedős is, aki alig várta, hogy belekössön valakibe. El is páholt az szerre-rendre mindenkit. Csak Erszényit nem tudta, mert ő sem volt ám gyenge legény. Később változott a sorrend, Erszényi lett a császár, és tőle rettegett a fél iskola. Lám-lám, hogy hat ránk a háború! Már több mint tíz éve béke van, és még mindig egymás torkának esnek kicsik, nagyok egyaránt.

Pedig még meg sem említettem a galerikat, akik miatt sokáig nem érezhette magát biztonságban egy petrozsényi sem. Rablás, fosztogatás, agresszió kísérte ezek minden lépését, és jaj volt annak, akikre ők rászáltak.

– Kutyaharapást szőrével – legyintett egyik barátom, amikor bevallottam, hogy újabban már ki sem merek menni este az utcára.

– Ezt hogy érted?

– Azt mondod, félsz a bandáktól?

– Mert egyedül vagyok, ők meg sokan, és sok lúd disznót győz.

– Hát éppen ez az: egyedül vagy. Csatlakozz te is egy bandához, és meglátod, többé senki sem köt beled.

– Hm, nem rossz tipp – gondolkoztam el barátom tanácsán. – De azért inkább ne. Mit szólna hozzá anyám, najma és édesapám. . . odafönt?

Alig vetettem el az ötletet, újabb ajánlatot kaptam ezúttal egy leánytól. Épp a hegyen napoztam, amikor felbukkant a közelben egy csapat tinédzser. Pár méterre tőlem megálltak, és elkezdtek puszogni.

– Halló, mit csinálsz itt a hegyen egyedül? – lépett hozzám végül egy tizennyolc év körüli, vastag hangú amazon.

– Én semmit, csak úgy olvasgatok, napozok – mutattam neki a könyvemet.

– Ró-zsa Sán-dor – olvasta szótagolva. – Brávó! Hány éves vagy?

– Tizenöt – öregítettem három évvel magamat.

– Már tizenöt? Megengeded? – tapogatta meg a békámat. – Mit szölsz hozzá, Meszelő?

– Nézzük! – babrált az izmaimon a lánynál fiatalabbnak, de nálam idősebbnek tűnő fiú is. – Jöhet.

Újabb sűgás-bűgás.

– Tetszel nekűnk, Rózsa Sándor – veregetett vállon ekkor az amazon. – Ha akarod, beveszűnk a bandába. Így lettem mégis bandatag, amiben nem kis szerepet játszott, hogy nekem is tetszett a „Kapitány”. Előzőleg azonban két próbát kellett kiállnom.

– Egy: le kell győznöd ökölharcban a Meszelőt.

– Hurrá! – kiáltották a gyerkőcök, és körbeűltek bennűnk.

A Meszelő olyan Sing-szerű alak volt: magas, inas, de eléggé lomha ahhoz, hogy ne ijedjek meg tőle. Másrészt én sem voltam ám alacsony és a testvéreimmel, továbbá osztálytársaimmal meg a különböző galerikkal való verekedés is megedzett annyira, hogy még az alvezért is legyőzzem. Félreértés ne essék, nem gyártott belőlem is harci gépet a háború. Viszont egy dolog a támadás, más dolog a védekezés, és én, isten bizony, egész életemben csak védekeztem.

– Jól van. Ezt a próbát kiálltad – csókolt szájon a Kapitány. – Hátra van még a második.

– Küldd fel egy fára, és szőktesd le onnan! – javasolta Meszelő gonoszul.

– Fusson le a hegyről tízszer egymásután! – cincogta a legkisebb, egy tíz évesforma legényke.

– A második próba... – kémlt körül tétován a Kapitány. – Megvan! – figyelt fel egy arra kódorgó férfira.

– Siess utána, és vágd kupán a botommal! – nyomott kezembe egy vasalt végű dorongot.

Rűgja meg a bagoly, ez az alak már nem gyerek, mi több, izmos, ereje teljében lévő mo-márlan, aki nemcsak engem, az egész gárdát miszlikbe vágja, ha akarja. Eh, mindegy! Lesz, ami lesz, legfeljebb megint elraknak – osontam a tag után, felemeltem a fűtykőst, és a vezér... lefűjta az akciót.

– Fel vagy véve, Rózsa Sándor.

– Hogyhogy? – zűgolódott Meszelő. – Hiszen így a második próba még hátra van.

– Hogy te milyen hűtű vagy! Csak nem képzeled, hogy egy ilyen izompacsirtát szabadítok a bandára! De semmi baj. Elég nekem a szándék is. A többi egyelőre mellékes.

A következő napokban ismét találkoztam a bandával. A Kapitány türelmesen elmagyarázta, melyik házban, boltban milyen biztonsági berendezések lapulnak, kikkel kezdjek, illetve ne kezdjek ki, ki a jó zсарu, rossz zсарu... Közben szép lassan megismertem a brancsot is. Egyikűk árva volt, a másik elszőkött hazulról, a harmadikat meg az apja kényszerítette koldulni – vallotta be szégyenkezve egy sánta, szeműveges kisfiú. Tiszta Valahol Európában – emlékeztem vissza Radványi Géza 1948-ben rendezett filmjére, és annak kapcsán néhány társamra a suliból: Mészáros Karcsira, aki még csak egy szelet kenyeret sem hozott tizóráira, Kirchmei-erre, aki ugyan hozott, de szinte semmit sem tartott meg magának. Persze voltak jobb módűak is közöttűk, például a bányász mérnök fia, Csenteri, aki a legnagyobb lelki nyugalommal falatozott, miközben Karcsika nagyokat nyelve figyelte. Néha megsajnálta, és odanyűjtott neki is egy darab kenyeret. De ez tényleg ritka alkalomnak számított, ezért a társai be is panaszták az anyjánál, aki jól lehordta, és attól kezdve egy kenyérrel többet csomagolt a fiának, hogy jusson már annak a szegény Karcsinak is valami.

Érdekes világ! Az enyém is meg a Kapitányé is, bár a lány bandája, akárhogy is nézem, tolvajbanda a javából, nem Timur és csapata¹, más szóval ideje lenne lelépni – határozta el a harmadik napon magamban. Nem volt rá szükség: ők léptek le hamarabb. Más vidéken ütöttek tanyát, vagy lebuktak? Sohasem sikerűlt megtudnom.

¹ A. P. Gajdar legnépszerűbb ifjűsági regénye.

Petrozsényban, bár a vasgárdisták, majd Antonescu mindent megtett azért, hogy ilyen vagy olyan módszerrel csökkentse a romániai izraeliták létszámát, még mindig elég sok zsidó élt háborítatlanul, békében, amíg Gheorghiu-Dej excellenciájának eszébe nem jutott javítani a sorsukon. Hogy milyen módszerrel, üstölést kiderül az alábbi írásból:

Pflanzer bácsi

Az ötvenes években a petrozsényi (Románia) Calea Romană-n laktam. Ez magyarul Római utat jelent. De talán jobban illett volna rá a Nemzetközi elnevezés. Laktak itt magyarok, románok, zsidók. A szemközti szomszédunk olasz volt, az utca végében pedig cigányok, oroszok és németek telepedtek le. Mégis mindnyájan megfértünk egymással. A román tisztelte a magyart, a magyar a zsidót, megtanultuk egymás nyelvét, szokásait, és mindig ellenálltunk, ha uszítani próbált valaki.

Legjobb barátomat Ţabreanak hívták. Tőle tanultam meg románul, a többiektől néhány orosz és német kifejezést, mint: hárásó, já jubljú tébjá, du bist mein Freund... Káromkodni, gyalázkodni egyikük sem tudott, vagy nem akart (ezért vagyok én a mai napig is ilyen iskolázatlan ezen a téren).

A felnőttek közül leginkább Pflanzer bácsit szerettem. Hogy ki volt Pflanzer bácsi? Jobbra a második szomszédunk, alacsony, szemüveges ember; mestersége szerint szabó, amúgy izraelita. Emlékszem, folyton vicceket mesélt, közben villámgyorsan varrt, gépelt, ha kellett, takarított, délben ebédet főzött, este vacsorát. Felesége egy karosszékéből nézte, feje, keze reszketett idestova tíz esztendeje.

– Ne búsulj, ami késik, nem múlik – szokta vigasztalni a virgonc szabómester. – Fogunk mi még táncolni Jeruzsálemben, anyus.

– Te lehet, én bajosan – nyöszörögte csüggedten a szélütött asszony. – Akire Isten haragszik, nem nyer bocsánatot. Sem itt, sem a világ másik részén.

– Aber wo! (Ugyan!) Már miért haragudna! Te csak imádkozz, meglátod, megsegít. Hallod, ne add fel, különben nem mondok egy viccet sem többé – fenyegette meg az öreg, és olyan arcot vágott, hogy még Pflanzer néni is elmosolyogta magát. – És most rajtad a sor – fordult hozzám. – Van még vers a tarsolyodban, öcskös?

Természetesen volt, ha nem, kitaláltam egyet. Nálam ez elég könnyen ment, miután magam is verselgettem, persze csak úgy titokban.

– Tessék elmagyarázni, milyen a zsidó Isten! – hökkentettem meg egyszer vasalás közben.

– Nanu (Ejha!) Zsidó Isten nincs – felelte kelletlenül.

– És szakálla? – faggattam tovább, aztán észbe kaptam, hiszen ha nincs, szakálla sem lehet. – De hogyhogy nincs, ha még fia is született, maga Jézus Krisztus. Vagy Krisztus sincsen?

– Jó kérdés – sandított az asszonyra, letette a vasalót, és megsimogatta a fejemet. – Figyelj ide, öcskös! Az Úr minden nemzet Atyja, a tied, az enyém, egyszóval mindnyájunké. Mint a levegő, és ugyanígy láthatatlan is, mint a levegő. Azért van, érted, fűben, fában, még egy hernyóban is, bizony.

– Nem.

– Macht nichts! (Nem tesz semmit!) – mondta németül vagy jiddisül. – Majd megérted, ha felnősz, és akkor meglátod a láthatatlant is, fiam.

Egy ködös, őszi éjjel szokatlan zajra ébredtem. Mintha kiabáltak volna, és hébe-hóba sikolyokat is véltem hallani.

– Édesanyám!

Senki sem válaszolt, nem is volt a házban, mint ahogy nagyanyám és Albi bátyám se. Rosszat sejtve illantam ki a Római útra. Az utca közepén két autó berregett, körülöttük a szomszédok, velük szemben katonák kivont szuronyokkal.

– In camioane! Repede! Repede! (A kamionokba! Gyorsan! Gyorsan!) – rikoltozta egy fiatal, kurta bajszerű tisztcske.

– Hát te! – figyelt fel rám anyám. – Mars haza, nem látod, mi folyik itten?

– Mi folyik?

– Viszik a zsidókat Máramarosszigetre.

Dideregve ácsorogtam a hűvös éjszakában. Na jó, de akkor hol van Pflanzer bácsi? – kémeletem

körül, aztán észrevettem; ott ült a kofferjén béna feleségével az ölében.

– Pflanzer bácsi!

Rögtön meghallotta. Rám nézett. Szemében bánat és keserűség parázslott.

– Katonák, testvérek, engedjétek őket szabadon! – kurjantott fel mögöttem valaki hirtelen. – Hitler kaput, Auschwitzot kaput. Hát kommunisták vagytok ti?

A tiszt homlokán verejték gyöngyözött.

– De elvtársak, biztosítjuk magukat...

– Stai zitto! (Pofa be!) – süvöltötte olasz szomszédunk. – Ha Gróza Péter megtudja, kitekeri a nyakatok.

A tömeg fenyegetően nyomult közelebb.

– Vissza, különben...

– Mi lesz? – törte át egy román a katonák kordonját. – Letartóztatasz? Belénk lösz? Dăi dru-mul! (Rajta!) – szakította szét mellén az inget. – A háborút megúsztam, és most ti akartok lelőni? Meg őket is? – mutatott a zsidókra. – Tudjátok ti azt, hogy ezek kicsodák? Az egyik az apósom, az az ősz szakállú pedig egy dachauhi menekült.

– Nyugodjék meg, senkit sem lövünk le. Csak elvisszük őket Szigetre. Adunk nekik házat, munkát, kenyeret. Ezért hóbörögnek maguk annyira?

– Szóval csak úgy elviszik – köpött ki egy barna bőrű cigányember. – És ki kérte erre magukat?

– Ez a parancs, és fejezze be, különben magát is elvisszük.

Kutatóan bámultam a katonatiszt arcába. Vajon komolyan gondolja? A tiszt hangja elég erőtlenül csengett, ami sehogy sem harmonizált arca biztatást és jóakaratot mutató derűjével.

– Mozgás! Beszállni! Mindjárt pirkad, a fenébe!

Pflanzer bácsi felállt, és a kamionhoz támolygott ölében a reszkető asszonnyal.

– Visszontlátásra! – mosolygott a megrendült tömegre. – Még találkozunk.

Szegény Pflanzer bácsi! Egész életében viccelt, mókázott, hogy utoljára mégis drámai hősként lépjen a mártírok útjára.

Csak úgy zárójelben jegyzem meg, hogy a Planzer családnak utóbb sikerült Izráelbe emigrálnia, és a jó öreg még sokáig írogatta leveleit a najmának. Hogy miért a najmának? Mert ezt megelőzően is udvarolt neki, és azt tervezte, hogy felesége halála esetén nőül veszi a nagymamát. A sors azonban másképp rendelkezett, mi több, meg is gyógyította Pflanzernét.

Luci

Negyedik vagy ötödik osztályos lehettem, amikor megismertem. Ott lakott ő is a Calea Ro-mană utcában egy nagy kertes házban, közvetlenül a hegy tövében. A továbbiakban átadom a szót a Savanyú a szőlő és Cirkusz című novelláknak, melyeket úgy ollóztam össze, hogy az események időrendben kövessék egymást. Savanyú a szőlő (2/1)

Mostanában gyakran gondolok egy régi versikére. Első két sora így hangzik: *Mi a szívben el van rejtve/ Nincs elfelejtve. Nem emlékszem, hol olvastam, talán a Nobel-díjas dán író, Henrik Pontoppidan egyik regényében, mindenesetre helytálló, még ha oly magyartalan is a fordítása. Hiszen maga Freud, a pszichoanalízis atyja is jórészt erre épít, amikor azt állítja, hogy a legrégebb, látszólag elfelejtett élmény is ott szunnyad a tudatunk alatt valahol.*

Az én tudatom mélyén egy kislány neve rejtőzik: Lucsi, alias Margit, teljes nevén Sârbu Lucia Margaréta – gyermekkorom első szerelme. Hú, de régen volt, idestova 50 éve, de még ma is róla álmodok. Utána azonban mindig szomorúan, rossz szájjal ébredek. Vajon hogy nézhet ki annyi hosszú év után: ráncos, kövér, jó- vagy rossz-szívű? Úgy hallottam, két lánya van és Bradon, egy erdélyi kisvárosban éldegélnek. Legszívesebben kiverném a fejemből. Hiába, viszonzatlan szerelem volt, és az ember effélét inkább elfelejteni, mint visszaálmódni igyekszik. Nappal nem is igen gondolok rá, aztán jön az este, és én megint őt keresem álomban. Pontosan úgy, mint a valóságban, valahányszor meglátogattam kis barátomat, Sârbu Józsikát. És mindig ugyanazt álmodtam, igaz,

háromféle változatban. Az első. Ott ülök a népes család körében. Beszélgetünk, viccelődünk, miközben fél szemmel folyton Lucsit keresem. Belesek a szomszéd szobába, nincs ott. Türelmesen várok, bizakodom, hátha később mégis előbukkan valahonnan, odaül mellém, és... Felébredek anélkül, hogy Lucsit egyszer is láthattam volna. Második kép. Az eleje változatlan: beszélgetünk, viccelődünk stb., végül közlik velem, hogy Lucsi bizony elköltözött. Harmadik verzió. Helyszín: ismeretlen város ismeretlen hegyek közt. Az utcán senki, fagyos szél fújdogál. Elöttem karsú templom sötétlik. Harangoznak. Eleinte halkan, később erősebben, aztán a templom egyszerre terebélyesedni és nőni kezd. Rémülten szeretnék kitérni, előle, de meg sem bírok moccanni. Jaj, még egy perc és eltípor! De nem ez történik. Egy pillanatra megtorpan, majd elkezd velem együtt pörögni.

– Hé, te már megint itt vagy? – karol át hirtelen egy szőrös mellű figura. – Nyavalyás tolvaj, most megcsíptelek.

– Hol vagyok? – nézek körül a szobában, ahova a nagy forgás után pottyantam. – Lucsi! Margitka! Bújj már elő, az istenért!

– Lucsi nincs itthon, különben semmi közöd hozzá, kopaszok. Én vagyok a férje, úgyhogy pucolj innen, vagy eltángállak!

– Próbáld meg! – megyek öltre vele konokul, és még ma is küzdünk, birkózunk immár ötven éve egymással.

A gyermekekből állítólag hiányzik a mélység és a felnőttekre jellemző szilárdság, ezért a szerelmük sem szerelem igazán. Meglehet, bár Dante a legjobb ellenpélda arra, miszerint egy gyermek is képes komolyan szeretni. Lucsival tizenegy éves koromban találkoztam először. Ott lakott mifelénk a Calea Romană utcában. Apja román volt, anyja magyar, mindkettő jó kedélyű, barátságos teremtés, nemkülönben a gyerekek: Icu, Lia, Lucsi, Józsi és Béluka. Ebből négy velük élt, a legidősebb, az Icu pedig már férjhez ment. Nekem persze Lucsi tetszett leginkább. A kislánynak szép fekete haja és szeme volt, hangja lágy, bársonyos. Sajnos elég ritkán jött ki hozzánk. Többnyire bent kuksolt valamelyik szobában. Ugyanígy Traian bácsi, az apja is, egy magas, sovány nyomdaipari dolgozó. Untattuk őket, aludtak, sohasem derült ki, tény az, hogy sokszor egyiket sem láttam hetekig. Az öreg nem számított, de a lányával szívesen eljátszogatam volna a konyhában vagy az udvaron. A szobájában nem jártam, az olyan szentély volt, ahova sohasem mertem, de talán nem is engedtek volna belépni. Más fiú nyilván kihívta volna, megkérdezi, hogy van, mit csinál, amíg mi odakint cseverészünk, mókázunk. Elvihettem volna moziba, meg kellett volna lepennem virággal. Csakhogy én, uram bocsá', szégyelltem, és mindenki előtt titkoltam, miként érzek iránta. Ettől függetlenül mégis minden másképp alakult volna, ha kirepült volna abból az átkozott elefántcsonttoronyból. De hát nem repült, mire elhatároztam, hogyha a fene fenét eszik is, akkor is kicsalom onnan Margitkát.

Tudtam, hogy a lányoknak igen-igen imponálnak a költők, írók, énekesek, hiszen maga Lucsi is az úttörőház énekkarában énekelt. Akkor rajta, elő azokkal a versekkel, tudniillik éppen akkoriban kezdtem írogatni én is ilyesmit. Csupán az volt a bibi, hogy a családban egyedül az anya tudott rendesen magyarul. Őt rendesen el is bájoltam, de a többi éppen csak, hogy meghallgatott. Hát ezzel felsültem, mást kell kifundálni. Istenem, bárcsak énekelni tudnék, mint Margitka, akkor azonnal beénekelném magamat a szívébe! Sajnos nem tudok, mi több: semmiben sem vagyok jobb másoknál, következésképp Lucsi figyelmét sem hívhatom fel magamra.

Vagy mégis? – feszítettem meg a bicepszem. A lányok imádják ám a sportot is: body building, futball, tenisz... Melyiket válasszam ahhoz, hogy imponáljak ennek a frufu frizurás le-álynak? Átcipeltem a szomszédból egy rozsdás csillekereket, azt emelgettem nagyanyám legnagyobb mérgére. – Már megint lármázol? – kacsázott ki időnként az udvarra. – Vidd a francba a súlyzódat, vagy bedobom a szemébe.

Addig rikácsolt, fenyegetődött, míg tanácsosabbnak láttam, ha a hegyen edzek ezentúl. Felcipeltem hát a kereket oda is, és elrejtettem egy bokorba szemben Lucsiékkal, akik száz méterre laktak csak a petrosényi domboktól. Miután éppen arra nyílt a konyhájuk ablaka, feltételezésem szerint Lucsi is láthatja, hogyan emelgetem azt a mintegy 25 kilós kereket. Nem tudom, tényleg látott-e, mindenesetre nekem szárnyakat adott ez a gondolat, és nemsokára úgy játszom a kerékkel,

mintha nem is vasból, hanem műanyagból lett volna.

– *Hallgass ide, Józsikám! – mondom egyszer a szőke, kerek arcú, kék szemű gyerkőcnek. – Mit szólnál egy súlyemelő versenyhez?*

– *Itt a hegyen? Nagyszerű! De ott díjakat is szoktak osztani.*

– *Osztunk is. Első díj két sapka szilva, a második egy, a harmadik három alma. A szomszédok lesznek a versenyzők és a nézők is egyúttal: Ianki, Dudi, a Ţabrea gyerekek, Mariana, Veronika... Sok gyerek lakik ám a Calea Romană utcában. Csak szólni kell nekik, jönnek ők szívesen. Remélem, Bélukát, Liát meg a többieket is elhozod – gondoltam Lucsira, s már előre örültem, mekkorát emelkedek majd a szemében, merthogy a versenyen én győzök, az száz szá-zalék, elvégre csak nem hiába gyakoroltam ezzel a kerékkel, másrészt én voltam a legmarkosabb srác a fiúk közt.*

Augusztus. Szép, nem túlságosan meleg vasárnap volt. A hegyen összegyűltünk vagy húszan is. Még Lucsi is eljött, amitől majd kiugrott a szívem a helyéről.

– *Hahó, figyelem, figyelem! – dobolt Józsika egy ócska fazékon. – Látom, mindnyájan itt vagytok. Kérem a versenyzőket, sorakozzanak fel a súly mögött!*

A fiúk fürdőruhában és ing nélkül álltak vonalba.

– *Aki háromszor nyomja ki a kereket, az lesz az első helyezett, aki kétszer, a második, de aki egyszer, csak a harmadik. Ki kezdi?*

– *Én – lépett elő egy nyápic, tízéves forma cigánygyerek.*

Megragadta a kereket, de épp csak térdig tudta emelni.

– *Lássuk a következőt!*

A második srác izmosabb. Ő mellmagasságig is felrántja, azzal stop, bárhogy erőlködik, fintorog, még feljebb nyomni már nem képes.

Érthető. Ha most kellene kinyomnom, valószínűleg én sem bírnék a kerékkel. Viszont én hetekig gyakoroltam, amíg eljutottam idáig, fel is emeltem egymásután háromszor.

– *Éljen! Ura! Hoch! Da zdravstvuet! – kiáltották a Calea Romană utcai gyerekek, mindegyik a maga nyelvén: románul, németül, oroszul, ugyanis ilyenek is akadtak közöttünk.*

– *Te nyerted az első díjat – jelentette ki Józsika. – Tapsoljuk meg még egyszer!*

– *Köszönöm! Nagyon köszönöm – hajlongtam, Lucsi felé többször is, amikor magas, tizen-hét év körüli suhanc bukkant elő egy fa mögül.*

Ez meg ki a búbanat! Még sohasem láttam a környéken.

– *Én is megpróbálhatom?*

– *A versenynek vége – válaszolta Józsika. – Különben is csak 10–14 évesek mérkőzhetnek. Te pedig, ahogy elnézem, már 17 is elmúltál.*

– *Hadd próbálja meg! – szólt közbe Lucsi nővére. – Versenyen kívül, ha így megfelel.*

– *Meg – köpte meg markát a nagyfiú, azzal négyszer is kinyomta a kereket. – Na, mit kapok? – vette ki a szilvát a kezemből.*

– *Hé, ez az enyém!*

– *Most már nem. Mivel én vagyok az erősebb, a szilva meg az alma is nekem jár – vigyorgott az arcomba, és szóltanul odébbállt.*

– *Állj meg, te baráber!¹ – iramodtam utána, s mint egy tigris ugrottam rá hátulról.*

Némán, kivörösödött arccal birkóztunk. Hol én kerekedtem felül, hol ő, miközben ide-oda röpködtek a tanácsok.

– *Fogd le a kezét!*

– *Lökd le a dombról!*

A „baráber” súlya csaknem agyonlapított, ezért harcmodort változtatva siklottam ki alóla. Ilyen nehéz fiúval veszélyes a közelharc, no meg erősebb is, a keservit! – mértem fel józanul a helyzetet.

¹ Csavargó – petrozsényi zsargonban.

Egyetlen esélyem, ha kitérek előle, mint a matador a bika elöl, aztán ha kifárad, koppintok egyet-kettőt az orrára. Okos tervnek látszott, csupán a kivitelezéssel volt némi baj, ugyan-is én fáradtam el hamarabb.

– Most megkapod a magadét – célozta meg a srác az államra, s csak úgy záporoztak az ütések; kettőt kaptam az államra, egyet a gyomromba, valamelyiktől pedig az orrom vére eredt el.

– Elég, hagyjátok abba, ez már nem játék! – igyekezett szétválasztani Lia bennünket.

– Fiúk, tanítsuk meg kesztyűbe dudálni – javasolta ekkor váratlanul valaki.

A kamasz megijedt.

– Nyugi, srácok, csak vicceltem.

– Mi is – buktatta el egy szalmakalapos tinédzser. – Pardon!

A nagyfiú sápadtan figyelte, hogyan kerítik be jobbról is, balról is. Hirtelen felpattant, és felhúzta a nyúlcipőt.

– Hurrá-á-á-á!

– Gratulálok, nagy voltál – rázogatták kezemet a Calea Romană utcai pajtások.

Nyilván arra céloztak, hogy szembe mertem szállni egy ekkora melákkal. Tekintetemmel Lucsit kerestem. De már nem volt ott, hazament.

Cirkusz

Mint minden gyermek, suttyókoromban én is éltem-haltam a cirkuszért. Hol az erőművészek bővöltek el, hol a hipnotizőrök, addig-addig, amíg egy szép napon magam is gyakorolni kezdtem. Betanultam néhány számot, aztán rohantam kipróbálni.

– Nézz reám, és aludj!

– Így? – állt kötélnak egyik jó barátom, fél szemét behunyta, és ráütött a hasára.

– Hütyü!

– De hát én nézlek – mutatott a nyitott szemére –, a másikkal meg alszom – bökött a csukottra.

Fülledt, júliusi nyár volt. A kerti fák álmosan bókoltak. Egy egresbokor mögött hirtelen felhorkolt valaki. Gyula, szomszédunk lányának a vőlegénye fújta a kását.

– Ezt nevezem! Remélem, a suliban is fellépsz. Bejön az őszi, kinyitja a naplót, aztán, hopp csurglizni kezd: ég a kunyhó, ropog a nád...

– Szellemes vagy – lombozódtam le vészes gyorsasággal. – De fogadjunk, hogy Gyulát azért elaltatom.

– Aha, vagyis... Szerinted most mit csinál?

– Kelj fel, és ugass! – mennydörögtem a nyalka vőlegényre.

– Mi... mi történt? – ugrott talpra riadtan a férfi.

– Semmi különös – vigyorgott szőszke barátom, Jóska –, csak éppen transc... francba ejtünk.

Boldog gyermekkor! Tovaröppent évek! Szinte alig hiszem, hogy mindez velem történt. Tizenkét éves voltam, tele hittel, érdeklődéssel, főként – olvasmányaim kapcsán – az okkult ismeretek iránt, és titokban azt hittem, pontosabban csak reméltem, miszerint én is rejtélyes képességek birtokában vagyok. A Gyulával való kudarc ugyan lehűtött kissé, de egy hónap múlva ismét bátorságra kaptam. Emlékszem, éppen vasárnap volt, azaz „klubnap”, amikor az egész család ráért, és ebédnél estig verték a blattot. Természetesen újból Gyulával kezdtem.

– Gondolok egy számra, találd ki, melyik az!

– Tíz!

– Úgy van! Most?

– Kettő.

– Jó vicc! – fitymálta le tudásomat pajtásom Lucsi nevű nővére (akibe titokban szerelmes voltam).

– Előbb írd fel, hadd lássuk mi is!

Felírtam mindegyiket külön füzetlapra.

– Három. Nyolc. Öt... – találgatta Gyula bekötött szemmel, később a bicskát, zsebkendőt, mindent kitalált, amit a kezembe fogtam.

A család meghökkent, s úgy néztek rám, mintha most látnának először. Bennem mégis kételkedés lapult. Éltem a gyanúval, hogy Gyula megjátszotta magát. A telepátikus számok ugyan sikerültek,

ám ez lehetett egyszerű véletlen is, szóval több bizonyítékra volt szükségem ahhoz, hogy hipnotizőrnek higgyem magamat. Tehát folytassuk, kiindulópontnak ott van mindjárt a cirkusz, ahol magam is sok illuzionista számot láthattam.

Következő kísérleti alanyom a család egyik rokona volt egy, alacsony, vastag nyakú bádogos. Kezdtem a számjegyekkel, végül bűvös kört húztam, amiből sem Gyula, sem a bádogos nem bírt kilépni.

– Bámulatos! – ámuldozott barátom apja, egy örökké mogorva nyomdász. – Aki ilyet tud, az kész cirkuszista. Tudod, mit, lépj föl legalább egy este. Pont tegnap érkezett egy bukaresti cirkusz. Jelentkezz náluk, meglátod, egy halom pénzt kapsz ezért.

– És... ha nem sikerül? – aggodalmaskodtam. – Ha... ha kifütyülnek?

– Ki van zárva! – nyugtatott meg a bádogos. – Téged az isten is artistának teremtett. Meg aztán mi is ott leszünk – kacsintott sokatmondóan. – Kidolgozunk néhány trükköt, és...

– Szépen besegítünk – egészítette ki Gyula. – Ott csücsülünk elöl, mindjárt az első sorban. A többit bízd ránk, nem kell begyulladni – biztattak jobbról, gyúrtak balról, hogy a végén már kezdem hinni nekik.

Másnap szívdobogva toppantam az Olimpia cirkusz igazgatója elé.

– Engedje meg, hogy bemutatkozzam! – szólítottam meg románul. – Nándi vagyok – dobtam be a bádogos nevét. – Illuzionista.

– És magyar – állapította meg az igazgató kimérten, nyilván a kiejtéséből, noha már akkor jól, sőt, kitűnően beszéltem Eminescu nyelvén is.

– Tessék?

– Semmi, nem érdekes. Aztán mit akarsz tőlünk?

– Sze... szeretnék föllépni maguknál.

– Igazán? – mért végig tetőtől talpig. – No és mivel, van valami számod vagy ilyesmi? – kérdezte hitetlenül.

– Természetesen.

– Bine, frate (Jól van, testvér.) Coco, Ferini! – intett oda gúnyosan két artistának. – Nézzetek meg, fiúk, néhány próbaszámot!

– Most? – öntött el a forróság, nem is oktalantul, hisz az egész só Gyula és a bádogos asszisztenciájára épült.

– Természetesen.

– Kérek két támlás széket! – vettem föl a kesztyűt, legalább kiderül, komédiáztak-e Gyuláék, merthogy ezek nem fognak, arra mérget veszek. – Csak ez a zaj... – sandítottam az artistákra. – Így... így nem tudok koncentrálni.

– Ez van, nekik is edzeni kell, de ha zseníroz...

Zsenírozott bizony, viszont mit tehettem, ilyen a cirkusz: csinnadratta, bumm! Hirtelen megláttam egy gongot, mellette kalapács, jó kétkilónyi. No, ha bumm, hadd legyen bumm – vágtam a gongra, mire olyan csend lett, mint a matekórán, ha kinyitották az osztálykönyvet.

– Első számon egy katalepsziás gyakorlat – hajoltam meg az artisták felé, azzal tarkómat az egyik, sarkaimat pedig a másik támlára fektettem. – Egy... kettő! – nyújtózkodtam ki, s hogy a hatás még elképesztőbb legyen, megkértem a dirit, foglaljon helyet rajtam.

Csöndben, szinte tátott szájjal néztek, mintha egy távoli a bolygóról csöppentem volna közéjük. Pedig a számban nem volt semmi rendkívüli. Nyilván a személyem kelthetett érdeklődést, az a tény, hogy mindezt egy gyerkőc mutatta be nekik.

– És most hipnotizálni fogok – ugortam ki az igazgató alól, aki szeneszsákként nyekkent a fűrészporda. Senki sem nevetett, kivéve Cocot, az Olimpia bohócát, de az akkorát, hogy még a hasa is belefájdult.

– Kérem, fáradjon közelebb valaki! Például maga – mutattam a nyögdécselő clownra. – Látom, beteg, hasgörcsei vannak.

– I... igen – hebegte Coco hasát tapogatva. – Azt hiszem, tényleg beteg vagyok.

– Szerencsére elmúlt, megint jókedve van, úgyhogy, remélem, fütyölni is fog, barátom. Remek, de

most én fütyölök, miközben maga elrop egy magyar csárdást.

El is ropta, utána csecsemőnek, majd részegnek hitte magát. Még lovagolt is, csak éppen seprűn, mint a boszorkányok. Az igazgató arca lassan elsötétült. Erre már az artisták is elnevelték magukat, és könnyeiket törölgetve kacagták ki őket.

– Köszönöm, köszönöm! – hajlongtam előttük; ekkor, de csakis ekkor hittem el, hogy csakugyan különleges gyerek vagyok. – De még nincs vége! Hozzanak nekem ide egy kutyát is!

– Mit? – mormogott az igazgató.

– Egy harci kutyát. Ez lesz a befejező... világszám.

– Nincs, de hozhatunk egy farkast, ha megfelel – nézett a szemembe kajánul.

– Hozzák!

Most már biztos voltam a dolgomban, és ha meg tudtam őket bűvölni, a farkassal is sikerül – gondoltam. Szerencsére nem hozták, különben ki tudja, hogy folytatódott volna ez a sztori.

Boldog gyermekkor! Tovaröppent évek! Szinte alig hiszem el, hogy mindez velem eshetett meg. Sajnos a sztoriból hiányzik a happy end, tudniillik a direktor utólag meggondolta magát, így aztán mégsem, azóta sem léptem porondra.

Máig sem értem, mi okból.

Írtam valamikor az 1990-es években. Most értem, és szerintem önök is, úgyhogy no comment. És persze az sem kétséges, hogy, mint az írásból is kitűnik, fülíg szerelmes voltam Lu-csiba. Elég abszurd helyzet, ha tekintetbe vesszük, hogy ő viszont még csak szóba sem akart állni velem, mintha... mintha gyűlölt volna, vagy... Szent Kleofás, csak nem mást szeret! – vágott gyomorszájon egyszer a gondolat. Egy fiúról tudtam: Filipi Giginek nevezték, de semmi komoly. Mindenesetre sem Lia, sem Józsika nem beszélt soha Gigiről. Hát nézzük, valóban nem volt okom Lucsit illetően aggódni!

LŐRINCZ SAROLTA ARANKA**Hazám Trianon asztalán**

A Kárpátok bércein,
ősi fenyők felett zúg a szél,
székely hadakról mesél.
Csukás hegytetőn,
emberarckő,
itt ősi szkíták nyomán,
él a jövő.
Rég volt száz éve már,
mikor Trianon asztalán
kiterítve feküdt szegény hazám.

Nagy Duna, kis Duna ág,
Csallóköz, víz, lápok világa,
holdfény, tündérek tánca,
titkos földvárak,
őstemetők,
itt avarok lábnyomát,
őrzi a föld.
Rég volt száz éve már,
mikor Trianon asztalán
kiterítve feküdt szegény hazám.

Északon dombok, folyók
Vág, Garam, Ipoly, Bodrog, Sajó,
naptisztelő palócok,
őshonos népe
küszködve él,
földjüket ketté vágta
a gaz pribék.
Rég volt, száz éve már,
mikor Trianon asztalán
kiterítve feküdt szegény hazám.

Őrvidék tája s népe,
szép hazánktól le lettél metszve,
anyád nyelve már messze,
gyökered száradt,
nyelved már más,
s a szívedben nem nyílik
magyar virág.
Rég volt, száz éve már,
mikor Trianon asztalán,
kiterítve feküdt szegény hazám.

Vajdaság szép vidéke,
ős történelmi múltról mesél.
Török hadak Belgrádnál,
Zrínyi s Hunyadi,
véres csaták,
hős diadalt aratva,
védték a hazát.
Rég volt, száz éve már,
mikor Trianon asztalán
kiterítve feküdt szegény hazám.

Kárpátalja- Rákóczi
s az ódon várak, régi népe,
hazát, nemzetet védte,
míg a vad horda,
le nem törte
hős magyarok virágát
s földbe temette.
Rég volt, száz éve már,
mikor Trianon asztalán,
kiterítve feküdt szegény hazám.

Megkínzott, csonka hazám,
él e még magyar becsületed?
Vagy árulóid bőszen,
újra tapossák
szentségedet?
Ami rossz vissza nem jó
csak a remény,
hogyan nyíljon nemzetvirág
végre, a béke asztalán,
s akkor újra élni fog szép hazám!

Kedves Olvasóink, Szerzőink!

Eddig jutottam nyáron az új Börzsönyi Helikon szám szerkesztésével, összeállításával, amikor is egy ijesztően furcsa érzés kerített hatalmába: elfogyott belőlem a „szufla”. Elfogyott a lendület, a tenni akarás – mintha egy alagútban közlekedve egyszer csak előttem leomlott volna a fal. Képtelen voltam tovább dolgozni vele.

A Börzsönyi Helikon első száma 2006 januárjában született, s ez az utolsó száma 2021 januárjában tudósítja önöket/titeket arról, hogy részemről nincs tovább.

Tisztelettel, szeretettel, Karaffa Gyula

2021-01-05

(U.I.: És akkor az okokról. Amikor a BH terve megszületett, Végh József barátom adta a nevéhez az ötletet, merthogy „a Börzsönytől nem kell engedélyt kérni a nevének használatához”. Eredetileg *Nógrádi Helikon* lett volna a neve, de így egy engedélyeztetési procedúra állt volna előttem, amit nem akartam. Mindig is lázadó, és azonnal cselekvő ember voltam. Első terveim között az szerepelt, hogy a BH lapszámait (nyomdaköltséget megtakarítandó) CD-n ajándékozom majd az olvasóknak. Erről is József beszélt le okosan, mert minek kellene bajlódni a CD-k másolásával, ha ott van az internet, amiről bárki, bármikor letöltheti a lapszámot, vagy akár a neten olvashatja is. Maradtak ezek a praktikus ötletek, köszönöm József!

A netes megjelenéshez már csak egy hely kellett, ahová fel lehet tölteni az anyagot. Ehhez pedig Girasek Károly adott teljesen ingyen tárhelyet a honlapján. Károly sok technikai tanáccsal látott el, miközben a lapszámok alakultak. Egy szép folyamat látható ezekből, talán a saját „fejlődésem”, változásom, lehetőségeim alakulása? Baranyai Attilától kaptam ajándékba egy jogtiszta PageMaker 7.0 programot, amit itt is köszönök. Külön laptopot vettem azért, hogy a BH-t azon készítsem, most is ezen az öreg emachines E520-as gépen pötyögöm ezt a szöveget. Nem tud szinte semmit, a régi xp fut rajta, de ez legalább a kis programokat nem vírusfenyegetésnek ismeri fel. Ráadásul ezt szoktam meg. Ezen a gépen még az internet is blokkolva van, hogy a rajta őrzött BH anyagokat fel ne zabálja valami kéretlen vírus.

A kezdeti időben úgy gondoltam, hogy a Börzsönyi Helikon a jól prosperáló Spangár András Irodalmi Kör tagjainak ad majd havonta lehetőséget arra, hogy friss alkotásaikkal megjelenhessenek. Ez így is volt, abban az időben -Girasek Károly ötlete alapján- a fejlécében is szerepelt ez a kitétel. Sajnos hamar meg kellett tapasztalnom azt, hogy a látszat, az érdekek, a nem valós barátságok hamar félreviszik az „ügyet”. Egyre több „Spangáros” haragudott meg rám (máig sem értem, miért), egymásra, s lépett ki a BH alkotói gárdájából. Épp ezért hamar nyitni kellett nem csak a Nógrád megyei alkotók felé, hanem „idegen”, azaz bárhol élő alkotók felé is. Mindig igyekeztem olyanokkal felvenni a kapcsolatot, akik valamilyen fómában megyénkhez is kapcsolódik, illetve olyan tartalmakat kérni-, és elfogadni, ami megyénkkel kapcsolatos. Így pl. nagyon sok néprajzi anyag került be budapesti alkotótól.

A lap „gerincét” olyan emberek adták, mint dr. Koczó József, Végh József, dr. Csáky Károly. E három ember nélkül egy egészen más, talán sokkal kevesebbet érő lap született volna! Isten áldja munkájukat, életüket ezután is!

A lap „törzsgárdáját” is válogatott alkotók jelentették, olyanok, akik már rég nem amatőrök, de a „nagy lapokba” keveset, vagy egyáltalán nem jelentek meg alkotásaikkal. (Érdekes egyébként a mai magyar irodalom: semmiféle célt nem látok az alkotók nagyon nagy többségénél! A könyvkiadásunk a

legplasztikusabb példa a céltalanságra, illetve arra, mi a valós „cél” a mai magyar irodalmi kultúrában – adott egy szerző, adott egy kiadó, adott egy pályázat, adottak a sokszor lezsírozott végeredmények, a könyvet a kiadó kiadja, teljes a boldogság; a szerző kap egy kis alamizsnát, vagy néhány tíz könyvet, a könyvek sorsa aztán a háromlábú lőtéri döglött kutyát sem érdekli! A mai magyar irodalom egypólusú lett – az olvasók ki vannak hagyva a sztoriból.) Ezek a „Helikonos” alkotók kitartásukkal, ingyen átadott alkotásaikkal az évek alatt bizonyították, hogy a szándékuk komoly. Hogy számukra még az olvasók megszólítása a cél, azok a szó nemes értelmében vett nevelése a feladat. (Milyen szép és nemes szó és hivatás az, hogy: népművelő.)

Nem szabad elfeledkezni arról sem, hogy a Börzsönyi Helikon valóban Nógrád Megye egyik fontos elektronikus folyóirata lett, amiben színesben mutathattam be az itt élő képzőművészek alkotásait!! Sorra szerepelt szinte mindenki, aki él és alkot Nyugat-Nógrádban, vagy Nógrád megyében. Sorra szerepeltek a BH-ban Nógrád megyei kézművesek, mesteremberek alkotásaikkal, hiszen az ő munkájuk is sok esetben szó szerint művészet. Büszke vagyok arra, hogy utánamentem embereknek, és rábeszéltem őket a szereplésre! Sokszor nehéz volt, de sokszor szinte várta az alkotó azt, hogy végre megkapja az általa is várt figyelmet!

A helytörténeti anyagok mindig is a lap erősségének számítottak! Hála és köszönet a helytörténésztriónak, akik másfél évtized óta kitartóan közölték (ingyenesen) gyűjtéseiket, saját írásaikat. Ezen írások nélkül szegényebbek lennénk – magamról tudom, sok olyan információhoz jutottam általuk, amit minden nógrádnak ismerni-tudni kellene, de sajnos már az idősebbek sem ismerik. A felnövekvő generációknak pedig ismertebb egy-egy új „kütyü”, mint a nagyapja sorsa, a szülei sorsa-élete!!! És ez végtelenül szomorú!

ABörzsönyi Helikon a maga „vidékiességével”, ember-közeliségével, egyszerűségével, kiszámíthatóságával sok elismert, nagynevű alkotótól csak lenézést kapott. Soha sem voltam híve annak, hogy bármi is csak öncélú legyen. ABH már az első időktől próbálta a helyi értékeket megmutatni, azt felismertetni az olvasókkal, hogy mellettünk, velünk egy levegőt szíva értékes, tehetséges emberek élnek, olyanok, akik vállalva a nehézségeket, egy álomért, egy közösségért tudnak és akarnak tenni!

Tudom, ezek a szavak már-már undort keltő, bődületes közhelyeknek számítanak – de mit tegyek, ha ez az igazság?? Szerintem minden BH szerző hitt-hisz abban, hogy az embernek nem csak a táplálék bevitele, az emésztés, az ürítés és az élete átadása a célja. Hisznek ezek az alkotók abban, hogy akkor vagyunk és akkor leszünk igazán emberek, ha „önmagunkat megjobbitjuk”, ha a jóra törekszünk. Marschalkó Zsolt írta: „ASEMMIÉRT IS REPÜLJ, HASZÁRNYAKAT KAPTÁL!” Nos, a BH szerzői szárnyakat kaptak, és a „semmiért” is repülnek, ha kell. Ezért voltam én szerencsés velük. Ezért az én munkám-feladatom nagyon könnyű volt: csak „összegereblyéztem” az ocsú közül az értékes magokat, s ezt mutattam meg az olvasóknak.

- Miért is hagyom abba akkor ezt a feladatot? – joggal merül fel ez a kérdés.

Ahogy azt talán sokan tudják, annyi minden gyűlt fel a lelkemben, hogy egyszer csak kórházba kerültem. Erről hírt is adtam az ez évi első lapszámomban. És épp ez a lapszám volt az, ami „lebuktatott” sok általam Börzsönyi Helikont olvasónak hitt embert! Nagyon sokan még ma sem tudják, hogy beteg voltam, mert nem olvasták az első szám beköszöntőjét sem, de a BH-t sem úgy általában!

Számomra elkésztető az, hogy vannak olyanok, akiknek olvasniuk KÖTELEZŐ lenne, akiknek önmagukat művelni KÖTELEZŐ lenne, ám nem – soha egy könyvbemutatón, egy kulturális eseményen nincsenek ott. Sok olyan tanárembert ismerek, akik ilyenek. Sok olyan értelmiségit ismerek, akik ilyenek! Sok olyan polgármestert-alpolgármestert-képviselőt ismerek, akik ilyenek! Döntéshozó pozícióban lévő emberek tudatlanok, tanulatlanok, kulturálatlanok. Sok olyan irodalmárt ismerek, akik egy-egy lapból csak a saját versüket-írásukat olvassák el, fényképezik ki s teszik fel a mára már istennek számító fészbukra. Ezekről az emberektől soha sem hallottam olyat, hogy olvassátok el a lapot, mert benne van XY-nak egy pompás írása! Számomra a „só megízeltlenül”. Nem tehetek róla, undort érzek – a Kor undorít, a fentebb felsorolt emberek undorítanak, de főképp az undorít, hogy 15 év kitartó munkájával sem értem/értünk el

javulást ebben a totális szellemi mélyrepülésben, amiben benne vagyunk mindannyian!

Elkeserítő számomra az is, hogy a többször kért anyagi támogatást soha sem kaptam meg sem a Nógrád Megyei Közgyűléstől, sem az NKA-tól, sem az önkormányzatoktól! Nekem is szégyen a kérés – megalázkodtam előttük, megveregették a vállam akár egy „hülyegyereknek”, s azt mondták „csináld”. Tragikus. S közben a Világ talmi „értékeire” milliókat szórnak el az említett uracsok. Az egész világ egy nagy ugrálóvár-zenebutik-valóvilágsó lett!

EBBŐL ÉN NEM KÉREK! És többre tartom a saját életemet és egészségemet, mintsem ebben a nagy romlásban részt vegyek. Tudom, el nem menekülhetek a világból. De visszahúzódhatok, hiszen verseimmel sem érek el olyan hatást, amit szerettem volna.

Valószínűleg elkeseredett sirámnak hatnak ezek a sorok, és valamilyen ellentmondást sejtetnek: hiszen épp a nagy romlásban kellene kiállni a vártára, s lengetni a zászlót, figyelmeztető ujjal mutatni arra, ami rossz, ami ellenséges, amit megváltoztatni szükséges.

„Az „áruló” írástudó tehát nem avval lesz árulóvá, ha lába nem megy egyenesen a Csillag felé, melyre ujjal mutat. Az árulást akkor követi el, ha nem is mutat többé a csillagra. Léptei magánügyek: de szavaiért és útjelzéséért felelős a világnak, melynek kalauzává szegődött. Jól tudom, hogy irodalmunk – mely az Áruló Írástudók korának irodalma – semmit sem értékel annyira, mint az élet nyers őszinteségét, és semmit sem bélyegez meg jobban az írástudóban, mint az űrt, mely hirdetett igéje s az élet közt „tátong”. ” – írta Babits. Én aktuálisnak tartom, immár hatványozottan.

Mivel magam nem vagyok értelmiségi (szakközépiskolai érettségim van, autószerelő szakmám, vagyonőri végzettségem, BV tiszthelyettesi iskolai végzettségem, autodidakta bőrműves vagyok), így én magam nem árulok el senkit! Ujjammal továbbra is a Csillagra fogok mutatni, de csak annak, aki kéri, gyerekeimnek, unokáimnak, családtagjaimnak.

Kérek minden olvasót, kérek minden szerzőt, ne haragudjanak/haragudjatok rám! Értsétek meg jelen helyzetemet, s gondoljatok bele saját helyzetetekbe. Számomra mindig furcsa volt, hogy ha valaki csakis az elismerésért ír-dolgozik. Ugyanis ezt az elismerést általában olyanok adják, akik maguk műveletlenek-tudatlanok-értéktelenek-politikusok! Maximális tisztelem a kivételeknek, vannak azért ilyenek is kis számban!

Elfáradtam. Elkeseredtem. Lezárom életem elmúlt 15 évét, lezárom a Börzsönyi Helikont. Az archívumában minden megtalálható, hála Girasek Károlynak. Keressék továbbra is szerzőinket itt-ott.

Olvassanak, gondolkodjanak! Tanuljanak meg repülni!!!!

2021-01-05 Karaffa Gyula

Szerzőinknek köszönöm az eddigi munkát, kitartást, békés, boldog új évet kívánok! Olvasóinknak is hasonló jókat. A Szerk.

E havi számunk szerzői:

Csáky Károly mkl. (Kelenye, 1950) Ipolyság,
helytörténész, költő, tanár, néprajzkutató

Haász Irén

Ketykó István

dr. Koczó József (Perőcsény, 1950)

Vámosmikola, helytörténész, ny. iskolaigazgató

Lőrincz Sarolta Aranka () Ipolybalog, író,
költő

Petrozsényi Nagy Pál

SzékácsBoglárka

Végh József mkl (Diósjenő, 1953) Diósjenő,
helytörténész, múzeumigazgató

Impresszum:

Alapító-szerkesztő:

Karaffa Gyula

Helytörténet:

Végh József mkl.

Képzőművészet:

Konczili Éva

Szerkesztőség címe:

2645. Nagyoroszi, Petőfi út 19

Telefon:

+3630-383-5385

+3630-182-5482

Email cím:

krasznaigyula9@gmail.com

**Ha anyagiakkal is támogatná a
lapot, itt megteheti:
Krasznai Gyula 63800018-10017289**

Weblapok:

www.karaffamese.freewb.hu

www.karaffagyeb.freewb.hu

www.karaffaboros.freewb.hu

www.retsag.net

**Terjesztés: kizárólag ingyenesen
letölthető PDF formátumban.**

NMHH CE/7456-5/2018.

**Internetes lapunkra is vonatkoznak a
szerzői jog védelmének szabályai,
ezért a Börzsönyi Helikonban
megjelent bármilyen anyag más
felületen, lapban való
felhasználásához az érintett Szerző
előzetes engedélye szükséges!**

**A Börzsönyi Helikon 2012. március
27.-től tagja az Ipoly Eurorégió
Határon ÁtnyúlóEgyüttműködés
Együletének.**

Bőrtáska marhacsont záródással